

UNIVERZITA JANA AMOSE KOMENSKÉHO PRAHA

BAKALÁŘSKÉ PREZENČNÍ STUDIUM

2018-2019

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Lucie Hánová

**Školní zralost a úloha speciálního pedagoga v průběhu
odkladu školní docházky**

Praha 2019

Vedoucí bakalářské práce: PhDr. Zoja Šedivá, Ph.D.

JAN AMOS KOMENSKY UNIVERSITY PRAGUE

BACHELOR FULL-TIME STUDIES

2018-2019

BACHELOR THESIS

Lucie Hánová

**School readiness and role of special educator during
postponement of school attendance**

Prague 2019

The Bachelor Work Supervisor: PhDr. Zoja Šedivá, Ph.D.

Prohlášení

Prohlašuji, že předložená bakalářská práce je mým původním autorským dílem, které jsem vypracovala samostatně. Veškerou literaturu a další zdroje, z nichž jsem při zpracování čerpala, v práci řádně cituji a jsou uvedeny v seznamu použitých zdrojů.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v univerzitní knihovně.

V Praze dne

Lucie Hánová

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala paní PhDr. Zoje Šedivé, Ph.D. za odborné vedení bakalářské práce, za její cenné rady a připomínky.

Dále bych ráda poděkovala ředitelce pedagogicko-psychologické poradny, paní PhDr. Galině Jarolímkové za umožnění výkonu výzkumné části práce, sociálním pracovnícím, paní Ivaně Sojákové a Monice Jarešové, DiS. za pomoc při zprostředkování výkonu praktické části a speciální pedagožce, paní Mgr. Lindě Staňkové za ochotu a bohaté zkušenosti při realizaci.

Anotace

Bakalářská práce pojednává o problematice školní zralosti a úloze speciálního pedagoga v průběhu odkladu školní docházky. Odklad školní docházky by měl být řádně odůvodněný a v jeho průběhu by se mělo s dítětem intenzivně pracovat. Častým důvodem odkladu školní docházky bývá oslabení dílčích funkcí, a proto je velmi důležitá úloha speciálního pedagoga při jejich reedukaci, aby bylo předcházeno rozvinutí specifických poruch učení, které mnohdy limitují využití dobrého potenciálu žáka. Tato problematika je v celé práci popisována a jsou zjišťovány oblasti, v nichž jsou děti nezralé pro nástup do školy, v těchto oblastech je porovnávána školní zralost u dívek a chlapců a zjišťována úloha speciálního pedagoga v průběhu odkladu školní docházky při nácviku grafomotoriky.

Klíčová slova

Diagnostika, grafomotorika, kazuistika, předškolní věk, speciální pedagog, specifické poruchy učení, školní zralost, odklad školní docházky.

Annotation

The bachelor thesis deals with the problems of school maturity and the role of special pedagogue during the postponement of school attendance. Postponement of school attendance should be duly justified and should be intensively worked with the child. A frequent reason for postponing school attendance is the weakening of partial functions, and therefore the role of a special educator in their reeducation is very important to prevent the development of specific learning disorders that often limit the pupil's good potential. This issue is described throughout the work and the areas in which children are immature for admission to school are compared, school maturity in girls and boys is compared in these areas, and the role of special pedagogue during the postponement of grammar training is investigated.

Keywords

Case study, diagnostics, graphomotorics, postponement of school attendance, preschool age, special pedagogue, pecific learning disorders, school maturity.

OBSAH

ÚVOD.....	9
TEORETICKÁ ČÁST.....	10
1 CHARAKTERISTIKA VÝVOJOVÉHO OBDOBÍ PŘEDŠKOLNÍHO DÍTĚTE	10
1.1 Rozvoj kresby	11
1.2 Význam hry a vyprávění.....	13
1.3 Orientace v čase a prostoru.....	13
2 ŠKOLNÍ ZRALOST.....	15
2.1 Charakteristika školní zralosti a školní připravenosti.....	15
2.2 Složky školní zralosti.....	17
2.2.1 Fyzická zralost	17
2.2.2 Psychická zralost.....	18
2.2.3 Sociální a emocionální zralost	21
2.3 Diagnostika školní zralosti a metody posuzování.....	22
3 ÚLOHA PEDAGOGICKO-PSYCHOLOGICKÉ PORADNY	25
3.1 Role speciálního pedagoga	27
4 PŘÍČINY ŠKOLNÍ NEZRALOSTI A DŮVODY OŠD.....	28
4.1 Oslabení dílčích funkcí a vznik specifických poruch učení	30
PRAKTICKÁ ČÁST	31
5 METODOLOGIE	31
5.1 Cíl výzkumného šetření se zaměřením na nácvik grafomotoriky.....	31
5.2 Použité metody a charakteristika výzkumného vzorku	31
5.3 Kazuistika č. 1.....	33
5.4 Kazuistika č. 2.....	36
5.5 Kazuistika č. 3.....	40
5.6 Kazuistika č. 4.....	43
5.7 Kazuistika č. 5.....	46

5.8	Dílčí závěry šetření	50
5.9	Závěrečné shrnutí.....	50
ZÁVĚR		52
SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ.....		54
SEZNAM ZKRATEK		56
SEZNAM PŘÍLOH.....		57

ÚVOD

Bakalářská práce se zabývá problematikou školní zralosti a úlohou speciálního pedagoga v průběhu odkladu školní docházky. Toto téma bylo zvoleno z důvodu působení v pedagogicko-psychologické poradně, které probíhalo v rámci odborné praxe během předchozího studia na vyšší odborné škole.

Se zjišťováním školní zralosti a následným odkladem školní docházky se v současné době setkáváme velmi často. Poměrně velké množství dětí předškolního věku je v určité oblasti školsky nezralé a je jim doporučen tzv. odklad školní docházky. Je proto důležité zaměřit se na rozvoj dílčích funkcí, jako prevenci specifických poruch učení, kterými děti často trpí. Tyto obtíže vznikají na podkladě takzvaných dysfunkcí centrální nervové soustavy a ztěžují dětem zapojení se do vzdělávacího systému. Častým projevem školní nezralosti v oblasti psychické bývá narušení motorické schopnosti, proto je důležitý správný nácvik grafomotoriky. Podstatné je věnovat se jedincům individuálně a dodávat jim značné množství podpory. Bakalářská práce je rozdělena na teoretickou a praktickou část, kdy v teoretické části budou popsány čtyři hlavní kapitoly a poslední bude orientována prakticky.

První kapitola teoretické části se zabývá charakteristikou vývojového období předškolního dítěte. Druhá kapitola je zaměřena na charakteristiku školní zralosti a školní připravenosti. Jsou zde podrobně popisovány jednotlivé složky školní zralosti (fyzická, psychická, sociální a emocionální). Třetí kapitola se věnuje úloze pedagogicko-psychologické poradny a speciálního pedagoga. V další kapitole jsou zkoumány příčiny školní nezralosti, důvody odkladu školní docházky, oslabení dílčích funkcí a s tím související vznik specifických poruch učení.

V praktické části je charakterizována metodologie a použita metoda výzkumu. Dále jsou zde obsaženy jednotlivé kazuistiky dětí, které jsou v určitých oblastech školsky nezralé, a je zde popisována reedukace narušené schopnosti grafomotoriky.

Cílem práce je zjistit oblasti, v nichž jsou děti nezralé pro nástup do školy, porovnat školní zralost u dívek a chlapců a zjistit postup speciálního pedagoga v průběhu odkladu školní docházky při nácviku grafomotoriky.

TEORETICKÁ ČÁST

1 CHARAKTERISTIKA VÝVOJOVÉHO OBDOBÍ PŘEDŠKOLNÍHO DÍTĚTE

Předškolní období trvá od 3 do 6 – 7 let věku dítěte a je ukončeno nástupem do školy. Tato fáze je typická fantazijní představivostí a intuitivním uvažováním dítěte. Jedinec stále není schopen smýšlet logicky, ale ulpívá na činech, které jsou pro něj důležité a dodávají mu pocit jistoty. Dítě prochází fází přípravy, kdy vstupuje do sociální oblasti, ve které přijímá určitý řád. Učí se komunikovat a rozvíjet vztahy se svými vrstevníky. Mělo by se umět prosadit a zároveň i spolupracovat s ostatními.¹

V tomto období dochází u předškolního dítěte k celé řadě změn. Rozvíjí se řeč, myšlení, paměť, pozornost, smyslové vnímání, motorické schopnosti a schopnost senzomotorické koordinace. Myšlení a jeho vývoj je dlouhodobý proces a u předškolního dítěte se projevuje selekcí informací a způsobem, jakým je zpracovává. Dochází k redukci nepodstatných aspektů a k uchovávání nápadných znaků. Tomu se říká centrace. S ní bývá spojen egocentrismus, kdy jedinec opomíjí odlišné názory a zajímá ho pouze ten svůj, který je pro něj jediný správný.

Dítě má také v tomto období tendence užívat fantazii a nedokáže příliš posoudit, co je či už není skutečnost. Bohatá představivost se neprojevuje pouze v myšlení a řeči, ale také hře, kresbě a zálibení v pohádkách. Jedinec umí rozlišit živé bytosti a neživé objekty, ale není pro něj pochopitelné, proč např. plyšovému medvědu nedorostou chlupy, které mu ostříhalo. Dítě řeší problémy podle toho, jak se mu jeví. Viditelné znaky často vedou ke špatným řešením jen proto, že situace nebyla zřejmá a jedinec ji nepochopil. Myšlení dítěte bývá nepropojené a ještě nedosáhlo vyšší úrovně matematických schopností. Obvykle dokáže napočítat do deseti, ale není schopno provádět matematické operace, jako je sčítání a odčítání. S vývojem myšlení souvisí také rozvoj řeči. Dítě si vytváří jednoduché výrazy, které ve své řeči používá.

¹ VÁGNEROVÁ, Marie. Vývojová psychologie: dětství a dospívání. Vyd. 2., dopl. a přeprac. Praha: Karolinum, 2012. ISBN 978-80-246-2153-1. (s. 177–182).

Jde o tzv. egocentrickou řeč, kdy jedinec popisuje všechny činnosti, které provádí, ale nepotřebuje na ně reakci, přičemž komunikuje jen sám se sebou.

V tomto období dochází také k rozvoji slovní zásoby. Jedinec je schopný poskládat jednoduchou větu a vyprávět krátký příběh. Při dozrávání centrální nervové soustavy také dochází k rozvoji paměti a pozornosti. Dítě je schopno si zapamatovat nové informace a díky hrám zaměřeným na trénink paměti si zvyšuje kapacitu paměti. Schopnost koncentrace pozornosti působí zejména na krátkodobou paměť a slouží dítěti k lepšímu zapamatování si. Předškolní období je také typické vývojem perцепčně motorických funkcí. Jde o rozvoj smyslového vnímání, které je nezbytné pro psaní, čtení a počítání. Dítě pomocí zrakového vnímání zvládne rozpoznávat rozdíly a podobnosti a zaměřuje se na detail, který je schopno vnímat jako celek. Dokáže odlišit stranově obrácené tvary, které mu umožňují správné určování písmen a číslic. Rozvíjí se také sluchové vnímání, které dítěti slouží k rozpoznávání hlásek či slabik sluchem, a sluchová orientace, která napomáhá určit směr či intenzitu zvuku. V neposlední řadě je předškolní období spojeno s vývojem motorických a grafomotorických schopností, které mají vliv na psaní písmen a číslic.²

1.1 Rozvoj kresby

Děti předškolního věku vyjadřují své poznatky, myšlenky a názory především pomocí kresby. Jde o neverbální symbolickou funkci, která má zobrazovat, jak dítě vnímá realitu.³ Kreslení má velký význam pro psaní, které si dítě osvojuje. Poskytuje informace o emocionálním vývoji, o zrakovém a prostorovém vnímání, o celkové úrovni vývoje a je i důležitým komunikačním prostředkem.⁴

² JUCOVIČOVÁ, Drahomíra a Hana ŽÁČKOVÁ. *Je naše dítě zralé na vstup do školy?*. Praha: Grada, 2014. ISBN 978-80-247-4750-7. (s. 10–11).

³ VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie: dětství a dospívání*. Vyd. 2., dopl. a přeprac. Praha: Karolinum, 2012. ISBN 978-80-246-2153-1. (s. 187).

⁴ BEDNÁŘOVÁ, Jiřina a Vlasta ŠMARDOVÁ. *Školní zralost: co by mělo umět dítě před vstupem do školy*. Brno: Computer Press, 2010. Moderní metodika pro rodiče a učitele. ISBN 978-80-251-2569-4. (s. 13–23.)

Piaget uvádí, že dětská kresba je v podstatě realistická, protože dítě kreslí to, co o daném objektu ví a až později, co na něm vidí.⁵

Vágnerová uvádí několik fází, jimiž vývoj kresby prochází:

1. Presymbolická, senzomotorická fáze

Pro dítě je grafomotorická činnost velice zajímavá sama o sobě, proto ho už příliš nezajímá konečný výsledek kresby.

2. Fáze přechodu na symbolickou úroveň

Kreslení neboli čmárání zde pro dítě začíná být určitým symbolem a dochází také ke zjištění, že může zobrazovat realitu.

3. Fáze primárního symbolického vyjádření

V této fázi je již dítě schopno vyjádřit kresbou skutečnost. Promítá do ní však svůj emoční stav, proto může být znázorněna poměrně subjektivně.⁶

Důležité je, aby kresba odpovídala věku dítěte. Může se však lišit od jeho rozumové schopnosti. Kresba předškolních dětí bývá většinou na stejné úrovni a objevují se v ní typické prvky. Děti jsou schopny znázornit hlavu, trup a končetiny. Kolem šestého věku už bývá kresba obohacena o prsty, vlasy a detaily obličeje. Je důležité, aby kromě obsahu byla zaměřena pozornost i na formální provedení kresby. Sleduje se celkové držení těla a držení psací potřeby, postavení ruky, plynulost a způsob vedení čar či tlak na podložku.⁷

⁵ PIAGET, Jean a Bärbel INHELDER. Psychologie dítěte. Přeložil Eva VYSKOČILOVÁ. Praha: Portál, 2014. Klasici. ISBN 978-80-262-0691-0. (s. 54–55).

⁶ VÁGNEROVÁ, Marie. Vývojová psychologie: dětství a dospívání. Vyd. 2., dopl. a přeprac. Praha: Karolinum, 2012. ISBN 978-80-246-2153-1. (s. 187).

⁷ BEDNÁŘOVÁ, Jiřina a Vlasta ŠMARDOVÁ. Školní zralost: co by mělo umět dítě před vstupem do školy. Brno: Computer Press, 2010. Moderní metodika pro rodiče a učitele. ISBN 978-80-251-2569-4. (s. 13–23).

1.2 Význam hry a vyprávění

Hra je vlastní způsob vyjádření reality a postojů dítěte a patří také mezi neverbální symbolickou funkci. Úkolem symbolické hry je uskutečnění snů dítěte, které v realitě splnit nejdou. Slouží k vyrovnávání s realitou, kterou si jedinec přizpůsobí sobě samému. Díky hře může dítě překonávat své strachy a hledat pro ně přijatelná řešení. Tematická hra také někdy slouží k nácvičku sociálních rolí, které jedinec ve skutečnosti v předškolním věku nezaujímá. Kromě pozitivních rolí se objevují i ty negativní, které dítě vedou k rozlišování svých osobnostních vlastností.

Vyprávění neboli pohádky představují typické uvažování dětí předškolního věku. Bývají stručné a srozumitelné a obvykle v jejich ději vítězí dobro nad zlem. To v dítěti zanechává pocit bezpečí. Svými jasnými pravidly napomáhají dětem pochopit skutečný svět. Slouží také ke ztotožnění se s hrdinou příběhu. Dobré i zlé postavy umožňují akceptovat dítěti samo sebe se všemi jeho pocity a vlastnostmi, i s těmi negativními, a uspokojují potřebu naděje. V pohádkách vše nakonec dobře dopadne.⁸

1.3 Orientace v čase a prostoru

Bednářová a Šmardová říkají, že „*dobrá orientace v prostoru usnadňuje každodenní život.*“⁹ Důležitou roli při vnímání prostoru představuje především hmat, sluch, zrak, motorika a řeč. Je-li předškolní dítě nevyzrálé v orientaci v prostoru, může se projevovat několika typickými znaky. Jedinec může mít obtíže se sebeobsluhou, obtížněji se orientuje v pojmech, které označují prostorové uspořádání, či hůře nabývá pohybové dovednosti. Organizaci prostoru napomáhá jeho vymezení třemi osami. Jde o horno-dolní, předozadní a pravo-levou osu.

Orientace v čase umožňuje vnímat čas a opakující se cykly. Také uvědomění si posloupnosti jednotlivých úkonů vede jedince k samostatnosti a pomáhá mu chápat příčiny a následky. Dítě je schopno nakládat s časem při učení a rozvrhnout si učivo

⁸ VÁGNEROVÁ, Marie. Vývojová psychologie: dětství a dospívání. Vyd. 2., dopl. a přeprac. Praha: Karolinum, 2012. ISBN 978-80-246-2153-1. (s. 190–192).

⁹ BEDNÁŘOVÁ, Jiřina a Vlasta ŠMARDOVÁ. *Školní zralost: co by mělo umět dítě před vstupem do školy*. Brno: Computer Press, 2010. Moderní metodika pro rodiče a učitele. ISBN 978-80-251-2569-4. (s. 43–46).

na krátkodobé a dlouhodobé cíle. Vnímání času má především velký význam tam, kde je zapotřebí zachovat sled pořadí. Předškolní dítě, které je v této oblasti nevyzrálé, může mít problémy s určováním rána, poledne a večera, či si může plést dny v týdnu a roční období. Neobratné se může jevit i v sebeobsluze a oblékání.¹⁰

¹⁰ BEDNÁŘOVÁ, Jiřina a Vlasta ŠMARDOVÁ. *Školní zralost: co by mělo umět dítě před vstupem do školy*. Brno: Computer Press, 2010. Moderní metodika pro rodiče a učitele. ISBN 978-80-251-2569-4. (s. 43–46).

2 ŠKOLNÍ ZRALOST

2.1 Charakteristika školní zralosti a školní připravenosti

Nástup dítěte do školy je důležitou etapou vývoje. Doposud bylo dítě zvyklé pouze si hrát, avšak je nezbytné, aby bylo na školní docházku připraveno postupně. Důraz by měl být kladen na individualitu jedince. Každé dítě stejného věku může být jinak vyspělé v jednotlivých oblastech, které jsou předpokladem pro zahájení školní docházky. Proto je důležité, přistupovat ke konkrétnímu dítěti citlivě a klást na něho nároky, které je dítě schopno zvládnout. Učitel ve třídě postupuje podle standardních požadavků první třídy, avšak nemůže brát příliš velký ohled na odlišné předpoklady dětí a jejich rozdílný věk. Podstatnou roli zde hrají také podmínky, které pro rozvoj jedince poskytuje rodina. Jde především o kvalitní domácí přípravu a míru podpory. Děti, které nemají dostatečnou podporu ze strany rodičů, jsou často nezralé a nejsou tedy schopny zvládat nároky školy. Mohou se u nich po nějaké době objevit i příznaky maladaptace. To se projevuje například v obtížném přizpůsobení se nové autoritě, neschopnosti udržení pozornosti a tempa probírané látky nebo ve ztrátě duševní rovnováhy – dítě je úzkostné, nemá motivaci jít do školy, snadno se rozpláče a objevují se u něho psychosomatické příznaky jako např. bolesti břicha.¹¹ Rodiče mají v této fázi důležitou roli, a to rozhodnout, do jaké školy jejich dítě nastoupí. Avšak důležitější je to, kdy dítě do školy začne chodit. Rodiče by měli rozumně zvážit, zda je dítě na nástup do školy dostatečně zralé.¹² V odborných publikacích často dochází k záměně pojmů sociální zralosti a sociální připravenosti či ke spojení v pojem jeden. Tam, kde jsou termíny odděleny, se školní připravenost uvádí jako stupeň získaných vědomostí, dovedností a návyků, kterými by dítě při vstupu do základní školy mělo disponovat.¹³

¹¹ BEDNÁŘOVÁ, Jiřina a Vlasta ŠMARDOVÁ. *Školní zralost: co by mělo umět dítě před vstupem do školy*. Brno: Computer Press, 2010. Moderní metodika pro rodiče a učitele. ISBN 978-80-251-2569-4. (s. 1.)

¹² KUTÁLKOVÁ, Dana. *Jak připravit dítě do 1. třídy: obratnost a kresba, smyslové vnímání, řeč a početní představy, výchova, školní zralost a její posouzení*. 2., dopl. vyd. Praha: Grada, 2010. Pro rodiče. ISBN 978-80-247-3246-6. (s. 30).

¹³ JUCOVIČOVÁ, Drahomíra a Hana ŽÁČKOVÁ. *Je naše dítě zralé na vstup do školy?*. Praha: Grada, 2014. ISBN 978-80-247-4750-7. (s. 24–25).

Školní zralost lze podle Bednářové a Šmardové definovat jako „*dosažení takového stupně vývoje (v oblasti fyzické, mentální, emocionálně-sociální), aby se dítě bylo schopno bez obtíží účastnit výchovně-vzdělávacího procesu; nebo alespoň bez větších obtíží, nejlépe s radostí a dychtivostí.*“¹⁴

Pojem **školní připravenost** lze definovat jako souhrn kompetencí, které jsou nabývány sociální zkušeností a učením. Závisí na znalosti, jak se učit a Bednářová a Šmardová uvádí sedm nejdůležitějších aspektů této schopnosti:

1. **Sebevědomí.** Dítě by mělo mít pocit jistoty, že pokud nedosáhne úspěchu, dostane se mu i tak pochopení a pomoci.
2. **Zvídavost.** Touto schopností si dítě uvědomuje, že učení nemusí být jen přínosné, ale i zajímavé.
3. **Schopnost jednat s určitým cílem.** Dítě si uvědomuje vlastní schopnosti a jedná vytrvale.
4. **Sebeovládání.** Schopnost, kdy se jedinec dokáže vnitřně ovládat úměrně svému věku.
5. **Schopnost pracovat s ostatními.** Schopnost, jak dítě zvládne porozumět ostatním lidem, a jak ho chápou oni.
6. **Schopnost komunikovat.** Tato vlastnost je postavena na dorozumívání se dítěte se svými vrstevníky, dospělými a navazováním důvěry s nimi.
7. **Schopnost spolupracovat** a uspokojit potřeby vlastní i ostatních.¹⁵

„Pojem školní zralost je tedy charakterizován spíše biologickým zráním organismu, školní připravenost je ovlivněna výchovou, učením a působením vlivů sociálního prostředí.“¹⁶

¹⁴ BEDNÁŘOVÁ, Jiřina a Vlasta ŠMARDOVÁ. *Školní zralost: co by mělo umět dítě před vstupem do školy*. Brno: Computer Press, 2010. Moderní metodika pro rodiče a učitele. ISBN 978-80-251-2569-4. (s. 2).

¹⁵ BEDNÁŘOVÁ, Jiřina a Vlasta ŠMARDOVÁ. *Školní zralost: co by mělo umět dítě před vstupem do školy*. Brno: Computer Press, 2010. Moderní metodika pro rodiče a učitele. ISBN 978-80-251-2569-4. (s. 2).

¹⁶ JUCOVIČOVÁ, Drahomíra a Hana ŽÁČKOVÁ. *Je naše dítě zralé na vstup do školy?*. Praha: Grada, 2014. ISBN 978-80-247-4750-7. (s. 24–25).

2.2 Složky školní zralosti

Složky školní zralosti jsou oblasti, které jsou důležité při posuzování zralosti dítěte pro nástup do školy. Bednářová a Šmardová uvádějí 3 základní složky: fyzická, psychická a sociální a emocionální zralost.¹⁷

2.2.1 Fyzická zralost

Tělesný vývoj a zdravotní stav jedince posuzuje zpravidla dětský lékař. Ten zná dítě od narození a ví o něm všechny potřebné informace jako např. zda se narodilo předčasně či v termínu a jak celý porod proběhl.¹⁸ V rámci preventivní prohlídky u praktického lékaře se také zjišťuje laterální dominancia. V batolecím období dítě používá jednu ruku více, někdy obě stejně a stává se, že také ruce střídá. Proto je pro jedince při vstupu do první třídy základní školy důležitá dominancia jedné ruky.¹⁹ Na základě získaných podkladů od lékařů a jiných odborníků se k fyzické zralosti vyjadřuje i psycholog a speciální pedagog. Dítě by pro vstup do základní školy mělo disponovat fyzickými předpoklady a určitým vzrůstem. K těmto nárokům je však zapotřebí přistupovat velmi individuálně, jelikož zde hrají velkou roli dědičné dispozice. Jucovičová a Žáčková zmiňují tzv. **Filipínskou míru**, podle níž by si školsky zralé dítě mělo dosáhnout rukou ohnutou přes hlavu na protilehlé ucho.²⁰ Dalším předpokladem fyzické zralosti je tzv. **Kapalínův index**, kdy je zjišťován vzájemný poměr mezi tělesnou váhou a tělesnou výškou. V ideálním případě by mělo školsky zralé dítě měřit 120 cm a vážit kolem 20 kilogramů. Tímto poměrem je také spočten ideální věk dítěte pro nástup

¹⁷ BEDNÁŘOVÁ, Jiřina a Vlasta ŠMARDOVÁ. *Školní zralost: co by mělo umět dítě před vstupem do školy*. Brno: Computer Press, 2010. Moderní metodika pro rodiče a učitele. ISBN 978-80-251-2569-4. (s. 2).

¹⁸ OTEVŘELOVÁ, Hana. *Školní zralost a připravenost*. Praha: Portál, 2016. ISBN 978-80-262-1092-4. (s. 51–52).

¹⁹ KROPÁČKOVÁ, Jana. *Budeme mít prvňáčka: pro rodiče dětí od 5 let*. Praha: Portál, 2008. Rádci pro rodiče a vychovatele. ISBN 978-80-7367-359-8. (s. 20).

²⁰ JUCOVIČOVÁ, Drahomíra a Hana ŽÁČKOVÁ. *Je naše dítě zralé na vstup do školy?*. Praha: Grada, 2014. ISBN 978-80-247-4750-7. (s. 25–29).

do školy.²¹ Za další znak se uvádí přeměna mléčného chrupu na zuby stálé. Obecně lze říci, že jedinci, kteří jsou malí a slabí, mohou být v dětském kolektivu ohroženi, někdy až šikanováni. Dítě by mělo být v dobrém fyzickém stavu, aby bylo schopno zvládnout zátěž, kterou školní výuka přináší.²² S vývojem tělesné zralosti také souvisí úroveň celkové koordinace hrubé motoriky a rovnováhy. Jedinec by měl být schopný zvládat obtížnější pohyby, jako např. jízdu na kole či lyžování. Zároveň se formuje i míra jemné motoriky, která dítěti umožňuje jemnější pohyby, např. navlékání korálků, kreslení nebo stříhání nůžkami.²³

2.2.2 Psychická zralost

Do oblasti psychické zralosti patří schopnosti jako je grafomotorika a vizuomotorika, řeč, sluchové vnímání, zrakové vnímání, vnímání prostoru a času a základní matematické představy. Jucovičová a Žáčková uvádějí, že duševní zralost se dělí na několik rovin, do kterých bezpochyby patří rozumová vyspělost, oblast percepčních funkcí, kognitivní schopnosti a emocionalita. Schopnost myšlení se u předškolního dítěte postupně mění z intuitivního na pojmové a dokáže už uvažovat logicky. Jedinec se zvládne orientovat v číselné řadě do deseti, ve dnech v týdnu či ročních obdobích. Oblast percepčních funkcí tvoří zejména vnímání. To by mělo dosahovat takové úrovně, ve které je dítě připraveno učit se číst, psát a počítat. Zrakové vnímání v tomto věku umožňuje jedinci provádět úkony přiměřené jeho věku. Skládat puzzle, stavebnici, rozstříhaný obrázek, orientovat se v pravolevé straně, ovládat barvy a rozlišovat pojmy jako např. nahoře-dole.²⁴

Grafomotorika a vizuomotorika patří mezi motorické schopnosti, které ovlivňují psaní dítěte. Je-li grafomotorika neobratná, projevuje se neúhledným písmem, nečitelností, potížemi s psaním jednotlivých tvarů písmen a sníženým tempem

²¹ OTEVŘELOVÁ, Hana. *Školní zralost a připravenost*. Praha: Portál, 2016. ISBN 978-80-262-1092-4. (s. 51–52).

²² JUCOVIČOVÁ, Drahomíra a Hana ŽÁČKOVÁ. *Je naše dítě zralé na vstup do školy?*. Praha: Grada, 2014. ISBN 978-80-247-4750-7. (s. 25–29).

²³ KROPÁČKOVÁ, Jana. *Budeme mít prvňáčka: pro rodiče dětí od 5 let*. Praha: Portál, 2008. Rádci pro rodiče a vychovatele. ISBN 978-80-7367-359-8. (s. 18–19).

²⁴ JUCOVIČOVÁ, Drahomíra a Hana ŽÁČKOVÁ. *Je naše dítě zralé na vstup do školy?*. Praha: Grada, 2014. ISBN 978-80-247-4750-7. (s. 25–29).

oproti vrstevníkům. Pro její lepší rozvoj dítě potřebuje dostatek pohybu a schopnosti zacházet s předměty, které mu slouží poznávat svět a vedou ho k samostatnosti. Příčinou špatného projevu grafomotoriky může být nevhodné psací náčiní, vybavení, nesprávný sklon či držení tužky.²⁵

Také na komunikační schopnosti dítěte jsou při nástupu do školy kladeny určité nároky. Správně rozvinutá **řeč** je důležitá především z toho důvodu, aby jedinec rozuměl vykládané látce, mluvenému slovu a požadavkům učitele. Pomocí řeči dítě sděluje své myšlenky a pocity a slouží také k utvoření rolí a postavení mezi vrstevníky. Je-li vývoj řeči jedince opožděný, vyskytují se u něho ve větší míře specifické vývojové poruchy učení. Tyto děti mívají potíže se psaním a čtením, a proto bychom se jim měli více věnovat, číst jim pohádky a básničky, vyprávět si příběhy, učit je říkadla a tím aktivně rozvíjet jejich slovní zásobu. Pomalý vývoj řeči je zapotřebí řešit návštěvou u logopeda, který provede diagnostiku řeči a vyšetření různého druhu. Taková vyšetření slouží ke zjištění důvodů opožděného vývoje řeči. V některých případech může jít jen o mírné zaostávání, někdy však může být příčinou např. vývojová dysfázie, mentální retardace nebo poruchy zraku či sluchu.²⁶

Sluchové a zrakové vnímání hraje zásadní roli v celkovém vývoji předškolního dítěte. Sluchové vnímání má především velký význam pro rozvoj řeči, kdy se v případě oslabení u dítěte objevují potíže ve čtení, psaní a zapamatování si. Je důležité přispět k rozvoji sluchového vnímání hraním her na lokalizaci a určení zdroje zvuku, hledáním rytmů, učením se básniček a říkanek doprovázených pohybem. Zrakové vnímání je podstatné pro rozeznání písmen a číslic, uplatňuje se při čtení, psaní a počítání a usměrňuje myšlení a prostorovou orientaci. Podílí se také na určování barev a rozlišování jejich odstínů. Dítě předškolního věku by mělo rozpoznávat figuru a pozadí. K tomu napomáhá procvičování pomocí známých her jako pexeso, domino či stavebnice. K rozeznání celku a jeho jednotlivých částí slouží skládání puzzlí a mozaiky.

²⁵ KUTÁLKOVÁ, Dana. Jak připravit dítě do 1. třídy: obratnost a kresba, smyslové vnímání, řeč a početní představy, výchova, školní zralost a její posouzení. 2., dopl. vyd. Praha: Grada, 2010. Pro rodiče. ISBN 978-80-247-3246-6. (s. 30).

²⁶ BEDNÁŘOVÁ, Jiřina a Vlasta ŠMARDOVÁ. *Školní zralost: co by mělo umět dítě před vstupem do školy*. Brno: Computer Press, 2010. Moderní metodika pro rodiče a učitele. ISBN 978-80-251-2569-4. (s. 4).

Povídání si o tom, co dítě vidělo ve školce, s čím si hrálo apod. podněcuje správný rozvoj zrakového vnímání.²⁷

Vnímání prostoru a času se podílí na rozvoji sebeobsluhy a pohybových dovedností. Vnímání prostoru se přenáší do tělesné výchovy a má velký vliv na čtení, psaní, matematiku a přehled v mapách. Jedinec už se orientuje v předložkách a v pojmech nahoře-dole, vpředu-vzadu, vpravo-vlevo a dokáže je smysluplně užívat. Dítě se učí pojmenovávat směr a ukazovat ho na každodenních činnostech. Díky vnímání času je dítě schopno uvědomovat si časovou posloupnost, která slouží k vhodnému rozvržení úkolů. Jedinec dokáže pojmenovat činnosti a dobu, ve které je vykonává. Zejména ráno, poledne, večer, dny v týdnu, roční období a pojmy dnes, včera a zítra. Pro lepší vnímání času je nezbytně důležitý režim, ke kterému by dítě od svých rodičů mělo být vedeno.

Další oblastí psychické zralosti jsou **základní matematické představy**. Na těchto představách se podílí nespočet schopností a dovedností. Jde např. o řeč, motoriku, sluchové a zrakové vnímání a vnímání prostoru a času. Na základě těchto předpokladů se utvářejí předčíselné a z nich číselné představy, díky kterým je jedinec schopen provádět číselné operace. Jde o dlouhodobý proces, který začíná rozlišováním pojmů malý-velký, hodně-málo, dělením podle druhu, barvy a tvaru. Nejprve dítě rozlišuje pouze podle jednoho kritéria a postupně se dostává k rozeznávání podle dvou a více kritérií. Zvládne např. podle obrázku určit, že chlapec má na košili velké zelené knoflíky a sluníčko má dlouhé žluté paprsky. Zásadní roli hraje i třídění podle velikosti a množství. Tento proces končí tím, že jedinec rozumí tomu, že označení počtu je charakteristika sama o sobě. K rozvoji matematických představ slouží dětské hry, např. člověče nezlob se.²⁸

²⁷ BEDNÁŘOVÁ, Jiřina a Vlasta ŠMARDOVÁ. *Školní zralost: co by mělo umět dítě před vstupem do školy*. Brno: Computer Press, 2010. Moderní metodika pro rodiče a učitele. ISBN 978-80-251-2569-4. (s. 4–5).

²⁸ BEDNÁŘOVÁ, Jiřina a Vlasta ŠMARDOVÁ. *Školní zralost: co by mělo umět dítě před vstupem do školy*. Brno: Computer Press, 2010. Moderní metodika pro rodiče a učitele. ISBN 978-80-251-2569-4. (s. 4–5).

2.2.3 Sociální a emocionální zralost

Složka sociální a emocionální zralosti bývá často opomíjena, i přesto, že je nedílnou součástí pro nástup do školy. Je tzv. bránou ze světa plného her do světa povinností. Dítě by už mělo být schopno zvládnout delší odloučení od rodiny. Nejen celodenní, ale i vícedenní v rámci výletů a pobytů na škole v přírodě.²⁹ Pro dobrý úspěch dítěte ve škole je také důležitá emocionální stabilita. Jedinec by neměl mít obavy a strach z neúspěchu, které by snižovali jeho výkonnost.³⁰ Otevřelová uvádí, že dítě by mělo: „*umět přiměřeně situaci ovládat své chování, podřídít se autoritě učitelky, zajímat se o spolužáky, navazovat kamarádství s ostatními dětmi, ustoupit od svých momentálních přání, podřídít se většině, neprosazovat se na úkor ostatních spolužáků.*“³¹ Dítě by mělo po nástupu do školy ovládat základy společenského chování, sebeobsluhy a hygieny. Zejména umět pozdravit a poprosit, zvládnout se obléci a obout, najít se přiborem a umýt si ruce. Také by mělo znát své jméno a příjmení a adresu trvalého bydliště. V této oblasti školní zralosti bývá velmi často upozadována pracovní zralost, která se sociální a emocionální zralostí úzce souvisí. Ve škole jsou na dítě kladeny vyšší nároky na plně soustředěnou činnost, která by měla zabrat minimálně pět až deset minut, a činnost řízenou, kdy se dítě učí pracovat samostatně i s ostatními spolužáky v rozmezí patnácti minut. V případě, že od stanoveného úkolu odbočí, mělo by se k němu umět vrátit a dokončit ho, i přesto, že se mu nechce.³²

²⁹ JUCOVIČOVÁ, Drahomíra a Hana ŽÁČKOVÁ. *Je naše dítě zralé na vstup do školy?*. Praha: Grada, 2014. ISBN 978-80-247-4750-7. (s. 32–35).

³⁰ ŘÍČAN, Pavel a Dana KREJČÍŘOVÁ. *Dětská klinická psychologie*. 4., přeprac. a dopl. vyd. Praha: Grada, 2006. Psyché (Grada). ISBN 80-247-1049-8. (s. 306).

³¹ OTEVŘELOVÁ, Hana. *Školní zralost a připravenost*. Praha: Portál, 2016. ISBN 978-80-262-1092-4. (s. 45).

³² JUCOVIČOVÁ, Drahomíra a Hana ŽÁČKOVÁ. *Je naše dítě zralé na vstup do školy?*. Praha: Grada, 2014. ISBN 978-80-247-4750-7. (s. 32–35).

2.3 Diagnostika školní zralosti a metody posuzování

Obecným předpokladem školní zralosti je, že každá její složka musí dosáhnout určitého stupně, aby bylo dítě ve škole úspěšné. Školní zralost posuzuje dětský pediatr, psycholog, speciální pedagog, pedagog v mateřské škole a v neposlední řadě také rodič.³³ Mezi nejčastější metody posuzování školní zralosti patří zejména pozorování, rozhovor, anamnéza, dotazníky a testy, které určí, zda je dítě připraveno na vstup do školy.

Pozorování patří mezi nejdůležitější metody pedagogické diagnostiky a provádí ho zpravidla učitel. Ten dítě pozoruje každý den, celý týden i během školního roku. Sleduje projevy dítěte, jeho reakce a celkový vývoj. Pozorování může být krátkodobý i dlouhodobý proces a dělíme jej na náhodné a systematické. V rámci pedagogické diagnostiky se jedná o pozorování systematické. Jde o sledování jedince a jeho projevů, které se zaznamenávají do záznamového archu. Pozorování se uskutečňuje na všech místech, kde dochází k vzájemnému působení a vyjadřování se mezi dětmi i dospělými. Vnímá se chování dítěte a s tím související jeho zkušenosti nabitě v minulosti. Chování obvykle bývá reakcí na jisté psychické procesy a jevy z prostředí, proto by samotné pozorování mělo být opakované, aby se daly vyvodit případné příčiny chování žáka.

Rozhovor neboli interview obsahuje otázky, které mohou být otevřené, polouzavřené a uzavřené, a také odpovědi. Zpravidla se využívá v případě, kde zjišťujeme osobní a důvěrné odpovědi. Rozlišujeme strukturovaný a nestrukturovaný rozhovor. Ve strukturovaném rozhovoru bývá určený cíl a popsána cesta, jak ho dosáhnout. Obvykle jsou stanoveny otázky i možnosti odpovědi. Rozhovor nestrukturovaný je založen na volném vyprávění dítěte nebo jeho rodičů. Při rozhovoru s rodiči je zapotřebí vytvořit klidné prostředí bez rušivých elementů, aby měli rodiče pocit jistoty a mohli volně vyprávět o daném tématu. Při rozhovoru s dítětem je důležité dát dítěti prostor k vyjádření se, aniž bychom ho jakkoliv soudili nebo jeho výpovědi zneužili. Pro správné vedení rozhovoru existuje velké množství literatury, kde je popsáno, jak navázat kontakt s rodiči, vymezení tématu a času, který bude rozhovoru věnován apod.

³³ HADJ-MOUSSOVÁ, Zuzana a Josef DUPLINSKÝ. *Diagnostika: pedagogicko-psychologické poradenství II*. Praha: Univerzita Karlova v Praze - Pedagogická fakulta, 2002. ISBN 80-7290-101-x. (s. 104).

Anamnéza je další metodou pedagogické diagnostiky a slouží k zjišťování informací z minulosti, které mohly ovlivnit současnou situaci dítěte. Rozlišujeme anamnézu osobní, rodinnou a školní. Osobní anamnéza slouží k odhalování poznatků z období prenatalního a perinatálního a o vývoji dítěte v předškolním období. Jsou pokládány otázky na průběh těhotenství, samotného porodu a vývoj jedince po porodu. Dále se zjišťuje motorika, např. kdy začalo dítě chodit, jezdit na kole, jakým pohybovým aktivitám se věnuje. Tážeme se také na řeč, tj. kdy začalo dítě mluvit, zda bylo nutno navštěvovat logopeda či zda umí dítě nějaké básničky, říkanky. Pozornost je věnována i zdravotnímu stavu dítěte, např. jestli bývá často nemocné, užívá-li nějaké léky, popřípadě jak dlouho. V neposlední řadě se ptáme na zájmy dítěte, co rádo dělá, jaké jsou jeho nejoblíbenější hry atd. a na vývoj obtíží a kdy se začaly objevovat. Rodinná anamnéza poskytuje informace o výchově a vlivu ostatních členů rodiny na dítě. Během rozhovoru se pokoušíme zjistit údaje, které napomáhají odkrýt možné příčiny obtíží a komplikací, které vychází z rodinného prostředí. Ptáme se na jednotlivé vztahy v rodině, sourozence, samotnou výchovu, výchovné obtíže a přípravu na vyučování. Školní anamnéza se zaměřuje na řešení školních problémů. Jsou zjišťovány např. informace o předškolním věku, zda dítě navštěvovalo mateřskou školu, jak se mu tam líbilo, jaký mělo vztah k vrstevníkům a k autoritě a po nástupu do školy jsou otázky směřovány na počáteční zkušenosti na základní školu a adaptaci v ní.

Další metodou diagnostiky je dotazník. **Dotazník** na základě písemných otázek získává písemné odpovědi a umožňuje nahromadit informace od velkého množství výzkumných osob během krátkého období. Aby byly získané údaje věrohodné a obecněji platné, je zapotřebí dostatečně připravit celý průběh dotazníku i jeho vyhodnocování. Je třeba si také stanovit výzkumný cíl, ze kterého jsou formulovány výzkumné otázky, na které respondent odpovídá.³⁴

V diagnostice školní zralosti rozlišujeme dva druhy screeningových zkoušek: **globální a specificky diferencované**. Globální přístup se orientuje na výkon základů

³⁴ ZELINKOVÁ, Olga. *Pedagogická diagnostika a individuální vzdělávací program: [nástroje pro prevenci, nápravu a integraci]*. Vyd. 3. Praha: Portál, 2011. Pedagogická praxe (Portál). ISBN 978-80-262-0044-4. (s. 28–35).

vzdělávání, a to čtení, psaní, počítání.³⁵ Jednou z nejznámějších metod je Jiráskova verze Kernova testu: **Orientační test školní zralosti**. Ten obsahuje kresbu lidské postavy, imitaci psané věty a obkreslení deseti teček. Touto zkouškou se zjišťuje schopnost koncentrace, kognitivní vnímání, grafomotorika, pracovní nasazení a celková rozumová úroveň dítěte. Specificky diferencovaný přístup je zaměřený na určování rozvoje psychického uspořádání. Typickou zkouškou je Goppingenská zkouška připravenosti pro školu, na základě jejíchž výsledků se dá určit celkový vývoj jedince. Tato metoda je však časově náročná, proto se doporučuje provést **individuální psychologické vyšetření**, které bývá úlohou pedagogicko-psychologické poradny.³⁶

³⁵ HADJ-MOUSSOVÁ, Zuzana a Josef DUPLINSKÝ. *Diagnostika: pedagogickopsychologické poradenství II*. Praha: Univerzita Karlova v Praze - Pedagogická fakulta, 2002. ISBN 80-7290-101-x. (s. 104).

³⁶ OTEVŘELOVÁ, Hana. *Školní zralost a připravenost*. Praha: Portál, 2016. ISBN 978-80-262-1092-4. (s. 39–40).

3 ÚLOHA PEDAGOGICKO-PSYCHOLOGICKÉ PORADNY

Úloha pedagogicko-psychologické poradny je definována ve Vyhlášce č. 197/2016 Sb., o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních.

„§ 5 odstavec 3 - Poradna

a) zjišťuje pedagogicko-psychologickou připravenost žáků na povinnou školní docházku a vydává o ní zprávu a doporučení,

b) zjišťuje speciální vzdělávací potřeby žáků škol a na základě výsledků psychologické a speciálně pedagogické diagnostiky vypracovává doporučení s návrhy podpůrných opatření pro žáka,

c) vydává zprávu a doporučení podle jiného právního předpisu za účelem stanovení podpůrných opatření na základě posouzení speciálních vzdělávacích potřeb žáka nebo mimořádného nadání žáka,

d) vydává zprávu a doporučení podle jiného právního předpisu⁴ k zařazení žáka do školy, třídy, oddělení nebo studijní skupiny zřízené podle § 16 odst. 9 školského zákona nebo zařazení nebo převedení do vzdělávacího programu odpovídajícího vzdělávacím potřebám žáka,

e) provádí psychologická a speciálně pedagogická vyšetření pro žáky se speciálními vzdělávacími potřebami a žáky mimořádně nadané,

f) poskytuje žákům přímou speciálně pedagogickou a psychologickou intervenci,

g) poskytuje poradenské služby žákům se zvýšeným rizikem školní neúspěšnosti nebo vzniku problémů v osobnostním a sociálním vývoji; jejich zákonným zástupcům a pedagogickým pracovníkům vzdělávajícím tyto žáky poskytuje poradenské služby zaměřené na vyjasňování osobních perspektiv žáků,

h) poskytuje poradenské služby žákům z odlišného kulturního prostředí a s odlišnými životními podmínkami,

i) poskytuje metodickou podporu škole a školskému zařízení při poskytování poradenských služeb a podpůrných opatření,

j) poskytuje žákům kariérové poradenství,

k) poskytuje informační, konzultační, poradenskou a metodickou podporu zákonným zástupcům žáka,

l) prostřednictvím metodika prevence zajišťuje prevenci rizikového chování, realizaci preventivních opatření a koordinaci školních metodiků prevence.³⁷

V rámci zjišťování školní zralosti se provádí individuální psychologické vyšetření, které je realizováno právě v pedagogicko-psychologických poradnách. Do skupiny nejpoužívanějších metod patří Inteligenční testy. U předškolních dětí však nelze přesně určit hodnotu inteligenčního kvocientu, jelikož IQ testy u nich nefungují jako u dospělých. Jde o zkoušky, při nichž se zjišťují rozumové schopnosti jedince.

Jednou z nejčastěji využívaných testů je např. **Wechslerova inteligenční škála pro děti (WISC)**, která se používá u dětí ve věku od 5 do 16 let. Tato zkouška je složena z 10 subtestů, verbální a neverbální škály, během nichž se zkoumá rozvoj řeči, vliv výchovného prostředí a motorické dovednosti dítěte, z jejichž výsledků se určuje výsledné IQ. Dalším typem je **Zkouška Termann – Merillová /TM/**. Ta je vhodná především pro děti předškolního věku a zjišťuje se jí mentální úroveň jedince. **Ravenovy progresivní matice pro děti** se zaměřují na děti s narušenou komunikační schopností. Jde o neverbální test, který určuje úroveň myšlenkových pochodů a schopnost pozornosti. **Kresba lidské postavy** obsahuje kresebné testy, které slouží k určení diagnostiky a k vystižení dítěte. Mezi další používané metody řadíme **Zkoušku znalostí předškolních dětí**, která představuje souhrn čtyřiceti otázek. Tato zkouška se zaměřuje na deset oblastí, jimiž se zobrazují znalosti dětí, které jsou především důsledkem jejich zvědavosti.³⁸

Dalšími metodami jsou Percepčně kognitivní testy, které slouží k rozpoznání školní zralosti a připravenosti. Jde o přehled speciálně zaměřených zkoušek, které se využívají v případech, že se v požadavcích pro nástup jedince do školy objevily nějaké nesrovnalosti.

³⁷ Zákony pro lidi. Vyhláška č. 197/2016 Sb., o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních [online]. [cit. 2018-11-29]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2016-197>.

³⁸ HADJ-MOUSSOVÁ, Zuzana a Josef DUPLINSKÝ. Diagnostika: pedagogicko-psychologické poradenství II. Praha: Univerzita Karlova v Praze - Pedagogická fakulta, 2002. ISBN 80-7290-101-x. (s. 109–112).

Jednou z nejčastěji používaných zkoušek je **Weepmannův test sluchového rozlišování**, který se zaměřuje na způsobilost dítěte rozpoznávat podobné hlásky. **Test obkreslování** se zabývá obkreslováním vzoru a soustředí se na rozvoj motoriky a zrakové percepce. Výsledné údaje však souvisí s rozumovými schopnostmi dítěte. **Edfeldtův reverzní test** se specializuje na určování zralosti v oblasti čtení. Jde o předcházení záměny zrcadlově podobných tvarů v rámci zrakového vnímání. Výsledky této zkoušky bývají porovnány s vytrvalostí a soustředěností dítěte při práci. Dalším využívaným testem je **Vývojový test zrakového vnímání**. Ten představuje pět subtestů, které se specializují na zrakovou a pohybovou souhru, rozpoznání postavy a pozadí, na umístění v prostoru a konstantnost tvaru. Za jednu z nejdůležitějších je také považována **Zkouška laterality**. Pomocí té je určována dominance jedné z mozkových hemisfér. Jedná se o oko, ruku a nohu. Zjišťuje se i s tím související překřížená lateralita, při níž např. převládající ruka není v souladu s převládajícím okem. V neposlední řadě se provádí **Vyšetření řeči**. Řečový projev a jeho celková úroveň je pozorována po celou dobu testování a hodnotí se podle ratingové pětibodové stupnice.³⁹

3.1 Role speciálního pedagoga

Role speciálního pedagoga spočívá v získání co nejvíce informací o dítěti, jeho životním prostředí a o problému, který bude řešen. Žádost o vyšetření dítěte podávají rodiče, škola nebo jiná, např. zdravotnická zařízení. Vyšetření probíhá zpravidla na základě vyplněného školního dotazníku, pomocí jehož zpracuje speciální pedagog závěrečnou zprávu. Nejprve se uskuteční úvodní rozhovor, během něhož se mají dítě i jeho rodiče adaptovat na prostředí, ve kterém se celé vyšetření realizuje. Dále následuje anamnéza, která slouží k získání základních informací o dítěti a poté se zpracovává řada dotazníků a testů, které napomáhají k vyhodnocení situace dítěte.⁴⁰

³⁹ HADJ-MOUSSOVÁ, Zuzana a Josef DUPLINSKÝ. Diagnostika: pedagogicko-psychologické poradenství II. Praha: Univerzita Karlova v Praze - Pedagogická fakulta, 2002. ISBN 80-7290-101-x. (s. 109–112).

⁴⁰ MATĚJČEK, Zdeněk a Jarmila KLÉGROVÁ. Praxe dětského psychologického poradenství. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-262-0000-0. (s. 79).

4 PŘÍČINY ŠKOLNÍ NEZRALOSTI A DŮVODY OŠD

Většina dětí předškolního věku je zralá na vstup do základní školy, avšak v dnešní době se setkáváme s velkým množstvím dětí, které ve věku šesti let nejsou na přechod z mateřské školy do školy základní z různých důvodů připraveni. Mezi nejčastější příčiny školní nezralosti patří zejména problémy v oblasti řeči, problémy s pozorností, nerovnoměrný nebo opožděný vývoj rozumových schopností, a další. Děti, u kterých se objevují tyto rizikové faktory, jsou častěji ohroženy specifickými poruchami učení. Jedná se především o dyslexii, dysortografii, dysgrafii a dyspraxii, které způsobuje opoždění percepčně motorických schopností jedince. Nerovnoměrný vývoj se často objevuje u dětí s ADD a ADHD, tedy syndromem poruchy pozornosti a syndromem poruchy pozornosti s hyperaktivitou. Právě u hyperaktivních dětí se zvažuje odložení školní docházky, jelikož kvůli nerovnoměrnému vývoji bývá obvykle jedinec v určité oblasti dostatečně školsky zralý, ale ostatní složky školní zralosti nedosahují dobré úrovně. Dalšími rizikovými faktory jsou děti s opožděným vývojem řeči, s poruchami autistického spektra, se smyslovým postižením, s poruchami chování, ale i děti sociálně zanedbané.

Je-li dítě nezralé ve více oblastech nebo alespoň v jedné rovině, která je závažnější, bývá doporučeno odložení školní docházky o rok. Vždy je uvedeno, po jaké stránce je jedinec nezralý, např. po stránce sociální. Odložit školní docházku se doporučuje před začátkem školního roku, ve kterém dítě dosáhne osmi let věku. Formulář pro odklad školní docházky si zákonní zástupci mohou vyzvednout u zápisu do první třídy nebo v mateřské škole či poradenském zařízení. Po jeho vyplnění ho odevzdají školskému poradenskému zařízení a dětskému lékaři, kteří ho na základě psychologického posudku potvrdí. Žádost se odevzdává řediteli základní školy, který poté rodičům zašle písemné vyjádření. Po dobu odložení školní docházky se k dosažení správného vývoje dítěte doporučuje vzdělávání v přípravném ročníku mateřské školy. Rozhodnutí rodičů o odkladu školní docházky jejich dítěte by mělo být uvážené, jelikož je v jeho životě zásadní a mohlo by mu zapříčinit nespočet problémů.⁴¹

⁴¹ JUCOVIČOVÁ, Drahomíra a Hana ŽÁČKOVÁ. *Je naše dítě zralé na vstup do školy?*. Praha: Grada, 2014. ISBN 978-80-247-4750-7. (s. 39–48).

Podmínky odkladu školní docházky upravuje školský zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání, a jeho novela č. 472/2011 Sb., §37.⁴²

§ 37 Odklad povinné školní docházky

„§ 37 (1) *Není-li dítě po dovršení šestého roku věku tělesně nebo duševně přiměřeně vyspělé a požádá-li o to písemně zákonný zástupce dítěte do 31. května kalendářního roku, v němž má dítě zahájit povinnou školní docházku, odloží ředitel školy začátek povinné školní docházky o jeden školní rok, pokud je žádost doložena doporučujícím posouzením příslušného školského poradenského zařízení, a odborného lékaře nebo klinického psychologa. Začátek povinné školní docházky lze odložit nejdéle do zahájení školního roku, v němž dítě dovrší osmý rok věku.*

§ 37 (2) *Při zápisu do prvního ročníku základní škola informuje zákonného zástupce dítěte o možnosti odkladu povinné školní docházky.*

§ 37 (3) *Pokud se u žáka v prvním roce plnění povinné školní docházky projeví nedostatečná tělesná nebo duševní vyspělost k plnění povinné školní docházky, může ředitel školy se souhlasem zákonného zástupce žákovi dodatečně v průběhu prvního pololetí školního roku odložit začátek plnění povinné školní docházky na následující školní rok.*

§ 37 (4) *Pokud ředitel školy rozhodne o odkladu povinné školní docházky podle odstavce 1 nebo 3, doporučí zároveň zákonnému zástupci dítěte vzdělávání dítěte v přípravné třídě základní školy nebo v posledním ročníku mateřské školy, pokud lze předpokládat, že toto vzdělávání vyrovná vývoj dítěte.*“⁴³

V některých případech je umožněn nástup do základní školy i dětem, které ještě nedosáhly šesti let, avšak za těchto okolností je důležité rozhodovat rozvážně na základě vyjádření školského poradenského zařízení a dětského lékaře.⁴⁴

⁴² JUCOVIČOVÁ, Drahomíra a Hana ŽÁČKOVÁ. *Je naše dítě zralé na vstup do školy?*. Praha: Grada, 2014. ISBN 978-80-247-4750-7. (s. 39–44).

⁴³ [Zákony.centrum.cz](http://zakony.centrum.cz). *Školský zákon* [online]. [cit. 2018-11-29]. Dostupné z: <http://zakony.centrum.cz/skolsky-zakon/cast-3-hlava-1-paragraf-37>.

⁴⁴ JUCOVIČOVÁ, Drahomíra a Hana ŽÁČKOVÁ. *Je naše dítě zralé na vstup do školy?*. Praha: Grada, 2014. ISBN 978-80-247-4750-7. (s. 39–44).

4.1 Oslabení dílčích funkcí a vznik specifických poruch učení

Aby si dítě osvojilo schopnost číst, psát a počítat, je zapotřebí sledovat stupeň smyslového vnímání a kognitivní a motorické funkce, které mají na tyto dovednosti velký vliv. Postupuje-li vývoj všech funkcí vyváženě, harmonicky, je zpravidla dítě na konci předškolního období připravené na dobrý školní výkon. Uspěchání nástupu dítěte do školy, které není dostatečně zralé v různých oblastech či se u něho objevují jiné problémy, často vede v pozdějším věku k rozvinutí specifických poruch učení.⁴⁵

„Poruchy učení je termín označující heterogenní skupinu obtíží, které se projevují při osvojování a užívání řeči, čtení, psaní, naslouchání a matematiky. Tyto obtíže mají individuální charakter a vznikají na podkladě dysfunkcí centrální nervové soustavy. Ačkoli se poruchy učení mohou objevovat souběžně s jinými handicapujícími podmínkami (např. senzorická postižení, mentální postižení, poruchy chování) nebo vnějšími vlivy (např. kulturní odlišnosti, nedostatečné, popř. neúměrné vedení), nejsou poruchy učení přímým důsledkem těchto podmínek nebo vlivů.“⁴⁶

K osvojení schopnosti čtení, psaní a počítání je nezbytně důležitá oblast zraková, sluchová, kognitivní a motorická. Má-li dítě problém s rozlišováním zrcadlově obrácených tvarů, barev a velikostí nebo dělá-li mu potíže pravolevá orientace či se nedokáže dobře orientovat v prostoru, nemá dostatečně dozrálou funkci zrakové (vizuální) oblasti. I jedinec, který se potýká s obtížemi v naslouchání a rozeznávání zvuků, tónů, jednotlivých hlásek, slabik či slov, jde o poruchu sluchového (auditivního) vnímání. Nerovnoměrný vývoj v kognitivní oblasti zapříčiňuje potíže v myšlení, paměti, pozornosti, řeči a matematických představách. Dítě není schopno objasňovat skutečnosti, chápat souvislosti, dlouhodobě udržet pozornost, mít dostatečnou slovní zásobu a provádět matematické operace, jako např. sčítání a odčítání. Pro výuku čtení, psaní a počítání je v poslední řadě důležitý správný vývoj jemné a hrubé motoriky.⁴⁷

⁴⁵ JUCOVIČOVÁ, Drahomíra a Hana ŽÁČKOVÁ. *Je naše dítě zralé na vstup do školy?*. Praha: Grada, 2014. ISBN 978-80-247-4750-7. (s. 49–50).

⁴⁶ ZELINKOVÁ, Olga. *Poruchy učení: dyslexie, dysgrafie, dysortografie, dyskalkulie, dyspraxie, ADHD*. Vyd. 12. Praha: Portál, 2015. ISBN 978-80-262-0875-4. (s. 10).

⁴⁷ JUCOVIČOVÁ, Drahomíra a Hana ŽÁČKOVÁ. *Je naše dítě zralé na vstup do školy?*. Praha: Grada, 2014. ISBN 978-80-247-4750-7. (s. 49–50).

PRAKTICKÁ ČÁST

5 METODOLOGIE

Praktická část práce se zabývá reedukací grafomotoriky a úlohou speciálního pedagoga při její realizaci. Je zde definován výzkumný cíl, popsán typ výzkumu a charakterizována metoda sběru dat.

5.1 Cíl výzkumného šetření se zaměřením na nácvik grafomotoriky

Cílem práce je zjistit, v jakých oblastech jsou děti předškolního věku nezralé pro nástup do školy a zaměřit se na postup speciálního pedagoga v průběhu odkladu školní docházky při reedukaci grafomotoriky.

Dílčím cílem je zkoumat u jednotlivých dětí nápravná řešení, která byla doporučena speciálním pedagogem při reedukaci grafomotoriky.

5.2 Použité metody a charakteristika výzkumného vzorku

Pro realizaci praktické části bakalářské práce je použit kvalitativní výzkum. „Kvalitativní výzkum je proces hledání porozumění založený na různých metodologických tradicích zkoumání daného sociálního nebo lidského problému. Výzkumník vytváří komplexní holistický obraz, analyzuje různé typy textů, informuje o názorech účastníků výzkumu a provádí zkoumání v přirozených podmínkách.“⁴⁸ Tento typ výzkumu umožňuje podrobnější popis zkoumané problematiky, pozoruje vývoj jednotlivých případů a zpravidla probíhá v přirozených podmínkách sociálního prostředí.

Jako výzkumná metoda je zvolena případová studie. Případová studie neboli kazuistika se zabývá podrobnou studií obvykle jednoho případu a je charakteristická sběrem velkého množství dat od jednoho jedince.⁴⁹

⁴⁸ HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*. 3. vyd. Praha: Portál, 2012. ISBN 978-80-262-0219-6. (s. 48).

⁴⁹ HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*. 3. vyd. Praha: Portál, 2012. ISBN 978-80-262-0219-6. (s. 102).

Výběr respondentů byl záměrný. Výzkumným vzorkem byly zvoleny děti předškolního věku, kterým byla na základě vyšetření školní zralosti v pedagogicko-psychologické poradně pro Prahu 1, 2 a 4 zjištěna nezralost v různých oblastech, doporučen odklad školní docházky a stanoveny různé možnosti nápravy a následné péče k osvojení oslabených dílčích funkcí. Na základě rozhovoru se speciální pedagožkou, která pracuje v pedagogicko-psychologické poradně, a spisové dokumentace bylo vybráno 5 dětí, kterým byl kvůli oslabení dílčích funkcí doporučen odklad školní docházky o jeden rok. Bylo vytvořeno 5 případových studií, z nichž se každá zabývá individuálně jednotlivými potížemi dětí. Byla popsána rodinná, osobní a sociální anamnéza se zaměřením na oslabené funkce, zejména grafomotoriku. Z této podstaty údajů byla stanovena následná péče, která je zde zaznamenána. Při integraci těchto dětí je potřeba přecházet rozvíjení specifických poruch učení, aby nedocházelo k ovlivňování inteligenčního potenciálu dítěte.

5.3 Kazuistika č. 1

Kazuistika byla zpracována na základě analýzy dat ze spisové dokumentace.

Osobní údaje:

Jméno: Viktor

Věk: 6 let

Místo narození: Praha

Rodinná anamnéza:

matka: Alžběta

otec: Zdeněk

Matka vystudovala střední odborné učiliště v oboru stavařství a nyní pracuje jako IT technik. Otec vystudoval vysoké učení technické v Brně, obor technické vědy a ČVUT v Praze. Nyní pracuje jako stavařský technik. U matky v těhotenství stanovena diagnóza preeklampsie. Měla zvýšený krevní tlak a přítomny bílkoviny v moči. Bylo nutné předčasné vyvolání porodu.

Osobní anamnéza:

Viktor byl narozen ve 28. týdnu + 3 a celý porod byl zakončen sekci neboli císařským řezem. Během porodu nenastaly žádné jiné komplikace. Porodní váha miminka byla 1050 g a délka 36 cm. Viktor se narodil s novorozeneckou žloutenkou a byl léčen modrým světlem po dobu několika desítek hodin. Ve 4. měsíci mu byla poprvé operována kýla. Ve 2,5 letech utrpěl otřes mozku, z čehož se vyvinula meningitida neboli zánět mozkových blan. Po nějaké době se u něj začaly vyskytovat poruchy spánku, kterými trpí dodnes. Ve 3 letech mu byla znovu operována kýla, kde se během operace objevily problémy s narkózou. Na základě pedagogicko-psychologického vyšetření mu byl doporučen odklad školní docházky o jeden rok a příprava v nultém ročníku (přípravná třída). Viktor navštěvuje mateřskou školu Resslerova, kde je uplatněn program všestranného rozvoje dítěte se zaměřením na pohybové aktivity.

Sociální anamnéza:

1. Sociální dovednosti

Kontakt navazuje s nejistotou, mluví potichu, působí zaraženě, nevěří si. V kolektivu dětí se drží spíše stranou, vyhledává mladší kamarády. Když se mu něco nelíbí, objevuje se u něj agresivní chování a tiky. Je rychle unavitelný.

2. Komunikace a řeč

Viktor začal mluvit krátce po dosažení 2. roku věku. Nejdříve používal pouze jednoslovná spojení a před 3. rokem věku začal mluvit v jednoduchých větách. Logopeda nikdy navštěvovat nemusel, i přesto, že má problémy s výslovností písmene „R“ - ráčkuje. Nyní je verbální oblast úrovně základní abstrakce a je velmi dobře rozvinuta.

3. Zraková a sluchová percepce

Z psychologického vyšetření vyplývá, že zrakové a sluchové vnímání je v normě. Dokáže rozpoznat slabiky a vytleskat je. Nedělá mu problém ani pomocí sluchu rozlišovat výslovnost podobných slov a ukázat na daný rozdíl. Zvládá dobře pravolevou orientaci i zrakovou paměť.

4. Rozvoj motoriky a grafomotoriky

Chlapec začal chodit bez opory až v jednom roce a pěti měsících. Objevují se u něj velké grafomotorické obtíže. Při kreslení má odklon tužky do kolmé pozice a ruku vede bez plynulého posunu. Úchop tužky je s vyšším položením ukazováčku. Prsty vytvářejí nadměrný tlak na psací pomůcku a dochází k prohýbání ukazováčku, který je tak ve špatném položení. Prsty nemají dostatečný pohyb, jsou omezené a při potřebě delšího a rychlejšího psaní dochází ke snižování rychlosti a kvality písma. Ruka chlapce bolí a je v napětí – spasmus. Výrazný deficit byl zjištěn také ve spolupráci oko-ruka, toto vývojové opoždění se promítá do grafomotorického tempa, které je hodně pomalé.

5. Pracovní schopnosti, dovednosti a návyky

Viktor má rád zpěv, zpívají s rodiči kdykoliv je to možné. Zajímá se o přírodu a zvířátka. Vytrvalý dokáže být jen v takových činnostech, které ho baví. Návyky má běžné a přiměřené svému věku. Pracovní tempo je pomalé, je potřeba ho korigovat a pobízet.

6. Rozvoj rozumových schopností

Úroveň rozumových schopností se celkově nachází v pásmu podprůměru. Jednotlivé subtesty (WISC) jsou výrazně nerovnoměrně rozloženy. Pozornost Viktora není stabilní. Když netrénuje paměť, zapomíná čísla a písmena a trvá mu delší dobu, než využije logického myšlení. Představitivost má však obrovskou a uplatňuje ji především při hře se sestrou.

Popis situace, problému:

Chlapec byl vyšetřen speciálním pedagogem v pedagogicko-psychologické poradně z podnětu matky. Byla u něj zjištěna závažná prenatální, natální i postnatální zátěž. V mateřské škole se adaptoval dobře, avšak rozvinulo se silné zadržávání, tiky a úzkostné projevy. Nezralý se jeví převážně v oblasti grafomotorické. Byl u něj proveden např. Test rizika poruch učení a psaní pro rané školáky a Reverzní test.

Shrnutí a náprava:

U Viktora byl zjištěn nerovnoměrný vývoj rozumových schopností s projevy zadržávání a výrazně pomalé psychomotorické tempo s percepční nezralostí. Při zvýšené mentální zátěži ve výkonové situaci dochází k dekompenzaci pozornosti a nárůstu neurovegetativní nestability. Dále u něj byla zaznamenána nezralost v oblasti motorické, zejména v grafomotorice.

Doporučeno bylo terapeutické vedení pro posílení odolnosti CNS. Především pro reedukaci grafomotoriky byly stanoveny nápravné pomůcky a metody výuky. Pro posílení schopnosti psaní je vhodné zařazovat do výuky psychorelaxační aktivity a umožnit odstranění svalového napětí pomocí her a fyzioterapeutických pomůcek, např. mačkácí míčky, trhání papírků, spinner, egg gel vajíčko. Je nutné respektovat individuální tempo práce a potřebu adaptace v úkolové situaci. Dále je doporučeno zahrnovat grafomotorické a vizuomotorické nácviky, např. pracovní sešity – Čáry máry I., Šimonovy pracovní listy. Je potřeba se zaměřit také na fixaci úchopu, tzn. používat tužky s výřezy, ergonomické násadky „motýl“, geometrické a vizuometrické destičky. Nutno tolerovat případné zhoršení grafické kvality psaní v souvislosti s dosud nezralou grafomotorikou a umožnit delší grafomotorický nácvik i procvičování tvarů psacího písma. Je vhodné zahájit autorizovaný grafomotorický program Maxík.

5.4 Kazuistika č. 2

Kazuistika byla zpracována na základě analýzy dat ze spisové dokumentace.

Osobní údaje:

Jméno: Anna

Věk: 6 let a 2 měsíce

Místo narození: Praha

Rodinná anamnéza:

matka: Klára

otec: Ondřej

Matka vystudovala střední odbornou školu zdravotnickou, obor zdravotní sestra. Nyní pracuje jako vrchní sestra v nemocnici. Otec studoval střední odbornou školu obchodní, obor podnikání. V současné době pracuje v soukromé firmě jako administrativní pracovník.

Osobní anamnéza:

Anna se narodila ve 30. týdnu. Po narození vážila pouhých 360 g a měřila 25 cm, byla těžce nezralá, extrémně hypotrofická. Měla nedostatečnou dechovou aktivitu, proto byla zahájena resuscitace. Hned třetí den po narození léčena fototerapií kvůli novorozenecké žloutence. Pátý den života došlo k poranění nosní sliznice, která byla léčena antibiotiky. Devátý den života periferní vazokonstrikce, porucha vědomí, hypoglykémie a známky hypovolémie na ECHO vyšetření, ke kterým došlo při přechodném nedostatečném přívodu infuze. V průběhu 3. týdne došlo k postupnému zhoršování plicních funkcí, které však byly rychle stabilizovány. Došlo ke změně distenční podpory na vysokoprůtokové nosní kanyly a ve 46. dni života proběhla definitivní změna ventilační podpory na Vapotherm, kde byl při ventilační stabilitě pozvolna snižován průtok. Vapotherm byl vysazen 82. den života a oxygenoterapie probíhala jen při krmení do 98. dne. Při propouštění z porodnice byla krmena fortifikovaným mateřským mlékem a vážila o 1600 g více. Byly doporučeny pravidelné kontroly u pediatra, ortopeda a v centru komplexní péče pro děti s perinatální zátěží. Během 2. roku života podstoupila oftalmologické vyšetření refrakce vzhledem k nedonošenosti. Ve 3 letech trpěla vysokými horečkami, až 39°C, a měla těžké

febrilní křeče, během nichž byla asi 20 minut v bezvědomí. Celkový vzrůst Aničky je velmi malý, je drobná, fyzicky nevyzrálá. Anička chodí do mateřské školy Přímětická, která má vlastní školní vzdělávací program rozpracovaný podle rámcového vzdělávacího programu pro MŠ, který se jmenuje „Duhová cestička pro Naše sluníčka“.

Sociální anamnéza:

1. Sociální dovednosti

Dívka je velmi bojácná a tichá, trvá jí až několik měsíců, než se zapojí do kolektivu svých vrstevníků. Nemá téměř žádné kamarády, sama je nevyhledává, hraje si jen se svou o rok starší sestrou. V nepříjemných situacích se u ní objevuje psychomotorický neklid, pomrkávání očima tikového charakteru. Vzhledem ke svému věku byla zjištěna výrazná nejistota, nezralá serialita a špatná připravenost řešit problémové situace.

2. Komunikace a řeč

Vývoj řeči byl poměrně opožděný. První slova začala říkat v sedmnácti měsících, ale věty skládala až po dovršení tří let. U Aničky se objevují potíže v plynulosti řeči – koktavost, zadrhávání. „Bojuje“ také s artikulační neobratností a rotacismem. Ve verbální oblasti byla zjištěna úroveň základní abstrakce a všeobecného přehledu v mírném podprůměru, numerický úsudek je vzhledem k věku v hlubším podprůměru.

3. Zraková a sluchová percepce

V percepční oblasti byla vyzorována nezralost ve zrakovém vnímání, zrakové paměti, krátkodobé mechanické paměti a ve spolupráci oko-ruka. Sluch se Aničce za poslední měsíc razantně zhoršil. Jsou zde: špatná sluchová analýza na slabiky, potíže ve sluchovém rozlišování a sluchové krátkodobé paměti.

4. Rozvoj motoriky a grafomotoriky

Chodit se naučila v jednom roce a čtyřech měsících. Pracovní a grafomotorické tempo je pomalé. V kresbě postavy jsou zřejmé známky oslabení v oblasti vývoje centrální nervové soustavy. Úchop tužky je pouze dvěma prsty, prostředník nepodpírá, je vysoko nad hrotem, jinak je ruka volná. Tahy nejsou plynulé, je patrný zvýšený přítlak na tužku. Nejistá si je také ve vizuální diferenciaci, tedy pravolevé orientaci.

5. Pracovní schopnosti, dovednosti a návyky

Od malička je fixovaná na koně. Dokonce přestala jíst a začala jen, pokud bude moci jezdit na koni. Ve zkuškových situacích se uzavírá, avšak při herních aktivitách je velmi živá, spontánní a tvořivá.

6. Rozvoj rozumových schopností

Anička má problémy s pamětí a udržením pozornosti. Těžko si zapamatovává písničky, básničky, říkadla. V hlučném prostředí se nedokáže soustředit. Představitivost má vysoce rozvinutou, vymýšlí si sama příběhy. Aktuální úroveň rozumových schopností se celkově pohybuje v pásmu nižšího podprůměru.

Popis situace, problému:

Anička byla vyšetřena v pedagogicko-psychologické poradně na žádost matky. Podnětem bylo především koktání a sociální bázlivost děvčátka. Během vyšetření byla zjištěna školní nezralost hned v několika oblastech. Byly použity testy pro zjišťování školní zralosti, jako např. Reverzní test a Test rizika poruch čtení a psaní pro rané školáky.

Shrnutí a náprava:

Aničce byl zjištěn nerovnoměrný vývoj rozumových schopností s projevy zadržování, které se rozvíjí při zvýšení zátěží ve výkonové oblasti. Z hlediska dozrávání perцепčně motorických funkcí by měl být prostor pro stimulaci vizuomotoriky, sluchové analýzy a grafomotoriky.

Speciální pedagog na základě vyšetření doporučil uplatňovat principy vizualizace, např. obrázky, mapy apod. Dále bylo navrženo využívat individuálního přístupu při práci, dovysvětlení či zjednodušení úkolů, kladení důrazu na základy, respektovat individuální pracovní tempo a obtíže s udržením pozornosti, např. navýšit časovou dotaci pro vypracování úkolů, či rozfázovat úkol do více dílčích fází. V sociální oblasti by bylo dobré posilovat po malých krocích vztahy s vrstevníky, rozvíjet odolnost centrální nervové soustavy při zvládání problémových situací a podpořit děvčátko při začleňování do skupiny. V případě zvýšené únavy a nárůstu nepozornosti je vhodné zařadit oddechovou, pohybovou chvilku a relaxační cvičení. Doporučeno je také tolerovat případné zhoršení grafické kvality v kresbě či v psaní v souvislosti s dosud nezralou grafomotorikou. Umožnit delší grafomotorický nácvik i procvičování tvarů psacího

písma. Vhodné je využívat grafomotorické pomůcky, ergonomická pera a nástavce na tužky. Dále pomohou pracovní sešity pro rozvoj grafomotoriky, např. Šimonovy pracovní listy, Jedním tahem, Cvičení pro rozvoj jemné motoriky a psaní Čáry máry, Co si tužky povídaly a další. K reedukaci slouží také písankové sešity s pomocnými linkami, stíratelné pracovní sešity, reliéfní psací písma a inteligentní plastelína. Pro lepší zvládnání první třídy základní školy je doporučen asistent pedagoga.

5.5 Kazuistika č. 3

Kazuistika byla zpracována na základě analýzy dat ze spisové dokumentace.

Osobní údaje:

Jméno: Erik

Věk: 6 let 6 měsíců

Místo narození: Praha

Rodinná anamnéza:

matka: Tereza

otec: Tomáš

Matka Erika vystudovala vysokou školu právnickou a v současné době se žije jako advokátka. Otec studoval tutéž školu a nyní pracuje také ve stejném oboru. V rodině ze strany matky se objevily poruchy soustředění, babička trpěla schizofrenií a sama maminka Erika se léčí na astma, kdy bere pravidelně léky. Z důvodu matčiny oční vady – silná krátkozrakost byl porod proveden plánovanou sekcí, a to v termínu.

Osobní anamnéza:

Erik se narodil s porodní váhou 3400 g a měřil 53 cm. Měl slabou novorozeneckou žloutenku, která byla léčena necelé tři hodiny fototerapií. Od narození byl chlapeček vyšetřován na imunologii a alergologii. Mateřským mlékem byl krmen 6 měsíců. Kvůli špatným kyčelním kloubům a krční páteři byl léčen Vojtovou metodou od 3. do 10. měsíce a docházel na rehabilitace téměř do 2 a půl let. Erik také trpí na atopické ekzémy, kvůli kterým má přísné diety. Navštěvuje mateřskou školu Pastelka, která se řídí alternativním vzdělávacím programem „Začít spolu“. Na základě pedagogicko-psychologického vyšetření doporučen odklad školní docházky o jeden rok.

Sociální anamnéza:

1. Sociální dovednosti

Začlenění do kolektivu stejně starých dětí Erikovi nedělá potíže. Mezi dětmi, které zná, je dokonce velmi společenský a přátelský. Uznává autority, např. paní učitelky v mateřské škole a poctivě plní zadané úkoly. Někdy si však vymýšlí a vzteká se, pokud si např. někdo z jeho kamarádů ve školce půjčí jeho hračku. Nerad se odlučuje na delší

dobu od rodiny. Při adaptaci do mateřské školy ze začátku velké problémy, byl plačtivý. Nezládl pobyt na školce v přírodě, ani na táboře. Plakal a dožadoval se rodičů.

2. Komunikace a řeč

Erik začal říkat první slova v 1 roce a dvou měsících. Krátké věty dokázal poskládat již necelé dva měsíce poté. Problémy se objevují ve výslovnosti písmene „R“ a „Ř“. Dochází na logopedii již 1 rok a tři měsíce. Chlapec má velmi pěkné verbální vyjadřování, je všeobecně informovaný, má široký rozhled. Do vět zapojuje velké množství citoslovcí.

3. Zraková a sluchová percepce

Od malička trpí na silné rýmy, kvůli kterým mu byly několikrát propichovány ouška. To způsobilo oslabení sluchového vnímání. Obtíže má i při rozlišování hlásek či slabik. Zraková orientace a celkový zrak se z pedagogicko-psychologického vyšetření jeví v pořádku.

4. Rozvoj motoriky a grafomotoriky

Chlapec začal velmi brzy lézt po kolenou a díky tomu se naučil i včas chodit bez opory, nebyl mu ještě ani 1 rok. Ale „nepásl koničky“ včas, a proto byla nutná léčba Vojtovou metodou. Nezralý se Erik jeví i v oblasti grafomotorické. Nemá jasně vymezenou lateralitu. Střídá obě ruce, pravá v určitých činnostech převažuje. Úchop tužky je lehce křečovitý - hrst. Pohyb ruky má mírně ztuhlý, neuvolní ruku v zápěstí. Zvedá předloktí od papíru.

5. Pracovní schopnosti, dovednosti a návyky

Erik je velmi pečlivý, ale brzy unavitelný. Doma rád pomáhá s péčí o mladší sestřičku. Sám se dokáže obléci a zavázat si tkaničky u bot. Věnuje se spoustě sportům, nejvíce ho baví fotbal a lyžování. Má také pravidelný režim, který dodržuje. Při pracovních činnostech je soustředěný, ale objevuje se u něj psychomotorický neklid. Rád uplatňuje svou vůli.

6. Rozvoj rozumových schopností

Pozornost Erika lehce kolísá. Když se soustředí na činnost, která ho baví, nenechá se ničím rozptýlit. Je-li do daných aktivit nucen, neudrží pozornost příliš dlouho a slovně od nich odbíhá k tématům či činnostem, které dělá rád. Myšlení a představivost

je přiměřená jeho věku. Rád si vymýšlí příběhy o dinosaurech a robotech. Erikova inteligenční hranice se pohybuje ve vysokém nadprůměru.

Popis situace, problému:

Erik byl v pedagogicko-psychologické poradně vyšetřen na žádost otce. Matka zjevné problémy přehlížela a považovala je za normální, běžné. Byl proveden důkladný rozhovor s oběma rodiči, Reverzní test a Test rizika poruch čtení a psaní pro rané školáky, z nichž bylo zjištěno, že Erik je velice úzkostný, přecitlivělý a špatně zvládá dlouhodobé odloučení od rodiny. Je tulící, mazlíčí a příliš fixovaný na matku. Kvůli chronickému onemocnění rýmy, která se mu stále vrací, jsou sledovány problémy se sluchem. Další nedostatky byly pozorovány v oblasti grafomotorické.

Shrnutí a náprava:

Z pedagogicko-psychologického vyšetření vyplývá, že chlapec je psycho – sociálně nezralý. Má oslabenou grafomotoriku a sluch a jeví se být nezralý i v oblasti sociální, především při odloučení od matky.

Při reedukaci grafomotoriky zahájen nápravný program Maxík. Erik také navštěvuje program Pastelka, který je realizován v pedagogicko-psychologické poradně, a kde se využívají speciální psací potřeby a pomůcky, procvičuje jemná motorika a nacvičuje správný špetkový úchop. Nutné pokračovat v grafomotorické stimulaci, klást důraz na upevnění úchopu. Doporučeno je zahájení programu Red Tulip. Jde o neuro-vývojovou terapii na nácvik grafomotoriky. Možno využít také inteligentní plastelínu, která slouží k procvičení jemné i hrubé motoriky a má i funkci relaxační. Doporučeno je i prokládat pracovní úkoly pohybovými aktivitami. Důležité je zapojovat protahovací cviky celého těla, díky kterým se uvolní svaly, které nebudou tolik v napětí. Dále je nutno hlídat správný sed na židli při psaní a kresbě, udržovat rovná záda, držet obě chodidla pevně na podlaze, sedět na obou půlkách hýždí. K nápravě sociální složky naplňovat citovou potřebu chlapce, např. dát mu fotku matky s sebou do školky. Posílit také zralost CNS – doplňovat preventivně vitamíny a důležité živiny a zamezit tak opakovaným nemocem, které ohrožují sluch.

5.6 Kazuistika č. 4

Kazuistika byla zpracována na základě analýzy dat ze spisové dokumentace.

Osobní údaje:

Jméno: Oliver

Věk: 6 let 5 měsíců

Místo narození: Praha

Rodinná anamnéza:

matka: Alexandra

otec: Jakub

Matka studovala právnickou fakultu na vysoké škole a nyní se žíví jako právnička. Otec vystudoval tutéž vysokou školu a pracuje ve stejném oboru. Během těhotenství prodělala matka několik infekčních onemocnění, kvůli kterým byla léčena antibiotiky. Z důvodu autonehody v 6. měsíci těhotenství a následnému otřesu mozku byla hospitalizována v nemocnici na pozorování. Plodu se naštěstí nic nestalo, a proto byla po pár dnech propuštěna z nemocniční léčby do domácího prostředí.

Osobní anamnéza:

Oliver se narodil dva dny po plánovaném termínu. Vážil 3590 g a měřil 52 cm. Porod byl zcela přirozený a trval necelé 4 hodiny. Poloha byla podélná hlavičkou dolů. Během porodu nenastaly žádné komplikace. Narodil se se slabší novorozeneckou žloutenkou, kvůli které byl léčen fototerapií jeden den. Po závažném zánětu tlustého střeva byl hospitalizován ve 4 letech v nemocnici na jeden týden. Z důvodu respiračních onemocnění absolvoval pravidelné pobyty v lázních jednou za půl roku, na kterých ho doprovázela vždy matka. Oliver navštěvuje mateřskou školu Masná, jejíž vzdělávací program vychází z rámcově vzdělávacího programu pro předškolní vzdělávání, které vydalo Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy. Vzdělávací program má multikulturní a environmentální zaměření a nese název „Cesty a cestičky po modré planetě“.

Sociální anamnéza:

1. Sociální dovednosti

Sociální integrace dělá Oliverovi poměrně značné potíže. Kvůli velké fixaci na matku nezvládá delší pobyty od rodiny. Z důvodu častých respiračních onemocnění musel být léčen v lázních, kde nevydržel ani jeden den bez přítomnosti matky. Začlenění do mateřské školy ale nedělalo Oliverovi téměř žádné potíže. Od dvou let chodil 3x týdně do jeslí, kde si rychle zvykl na kolektiv vrstevníků. Mezi dětmi v mateřské školce si našel spoustu kamarádů, díky kterým navštěvuje školku rád. Velmi často je však úzkostný a vzteká se, že do školky nechce, aby mohl být s matkou.

2. Komunikace a řeč

Komunikační schopnost se u Olivera projevila brzy, je velice chytrý a rychle chápe významy nových slov. Ve 2 a půl letech se u něj objevilo zadrhávání v řeči a od 4 let přestával mluvit úplně. Má problém mluvit před neznámými lidmi, protože se stydí za to, že se někdy při mluvení zadrhne. Navštěvuje logopeda od 4 let.

3. Zraková a sluchová percepce

Sluchové a zrakové vnímání bylo během vyšetření zjištěno na běžné úrovni. Někdy má Oliver problém s pravolevou orientací.

4. Rozvoj motoriky a grafomotoriky

Oliver byl velmi živé miminko. Prozkoumával předměty a při lezení byl příliš mrštný, proto nad ním rodiče museli držet nepřetržitý dohled. Sedět uměl již začátkem 7. měsíce a chodit se naučil v 1 roce a 1 měsíci. Oslabený se jeví v oblasti grafomotoriky. Nemá zafixovaný správný úchop tužky. Známa je také nevyčleněná lateralita, střídá ruce.

5. Pracovní schopnosti, dovednosti a návyky

Chlapec je velice temperamentní. Zadané úkoly plní s nadšením a pečlivostí. Je vytrvalý a není potřeba ho do aktivit nutit. Ve školce je samostatný, nevyžaduje pozornost ostatních spolužáků, ani učitelů. Rád staví lego a puzzle, díky kterým si trénuje nácvik hrubé a jemné motoriky.

6. Rozvoj rozumových schopností

Rozumové schopnosti Olivera jsou v nadprůměrné úrovni. Je velice bystrý, chytrý a pozorný. Dokáže si velmi rychle zapamatovat nové věci, slova, a dokonce delší básničky.

Popis situace, problému:

Chlapec byl v pedagogicko-psychologické poradně vyšetřen speciálním pedagogem z toho důvodu, že se u něj objevuje hned několik nezralých oblastí pro nástup do základní školy. Provedeno individuální psychologické vyšetření a několik testů na zjišťování školní zralosti. Potíže se vyskytují především v grafomotorice, kdy drží prostředník příliš nízko, a především nemá vyčleněnou laterální, což se jeví jako výrazný problém pro nástup do školy. Další oslabenou složkou je komunikační schopnost. Oliver má problémy s plynulostí řeči, zadržává se. V neposlední řadě byla zjištěna nezralost v oblasti sociální, která se projevuje neschopností odloučit se od rodiny, zejména od matky.

Shrnutí a náprava:

Oliver se jeví nezralý zejména v oblasti sociální a psychické. Má potíže s grafomotorikou, delším odloučením od rodiny a problém nastává také při komunikaci, kdy dochází k zadržávání v řeči.

K nápravě těchto oslabených dílčích funkcí byly stanoveny konkrétní postupy v kategoriích podpůrných opatření. Doporučeno je procvičovat úchop tužky pomocí speciálních grafomotorických pomůcek, jako např. ergonomická pera a nástavce na tužky a uvolňovat celé zápěstí i s prsty pomocí uvolňovacích čar. Je dobré umožnit grafomotorický nácvik s využitím pracovních sešitů, např. Co si tužky povídaly a Šimonovy pracovní listy. Nutné je i vyšetření na neurologické ambulanci a následné terapeutické vedení pro posílení centrální nervové soustavy. Postupně je vhodné trénovat odloučení od matky pobytem mimo domov, návštěvami u kamarádů během dne, které lze navyšovat přes noc, případně víkend. V sociální oblasti pomůže chlapci posilování vztahů s vrstevníky a podpora při začlenění do kolektivu dětí. Respektovat je nutno i řečové obtíže, navštěvovat nadále logopeda. Určitě pomůže zapojit cvičení artikulační obratnosti, jako jsou jazykolamy a opakování říkadel.

5.7 Kazuistika č. 5

Kazuistika byla zpracována na základě analýzy dat ze spisové dokumentace.

Osobní údaje:

Jméno: Jiří

Věk: 6 let 9 měsíců

Místo narození: Praha

Rodinná anamnéza:

matka: Libuše

otec: Vladimír

Matka vystudovala pedagogickou fakultu a v současné době pracuje jako učitelka na prvním stupni základní školy. Otec Jiřího studoval střední odborné učiliště gastronomie, obor kuchař – číšník. Nyní je nezaměstnaný a je hlášen na úřadu práce v seznamu uchazečů o povolání. Jiřík byl neplánované dítě, a to především z důvodu vysokého věku obou rodičů. Matka během těhotenství absolvovala mnoho vyšetření, pozorování a od 5. měsíce byla v domácí péči na rizikovém těhotenství. Otec má střední oční vadu a nosí brýle – je krátkozraký.

Osobní anamnéza:

Chlapec se narodil ve 36. týdnu těhotenství matky. Porod proběhl přirozenou cestou, ale z důvodu zpříčené polohy a obmotaného pupečníku kolem hlavičky miminka byl nutný klešťový porod. Krátce po narození byl Jiřík 2x resuscitován. Vážil 2800 g a měřil 49 cm. Z důvodu novorozenecké žloutenky léčen fototerapií 52 hodin. V raném dětství byl hospitalizován v nemocnici kvůli operaci pravého oka, protože po otci zdědil oční vadu – krátkozrakost. Má diagnostikované ADHD – porucha pozornosti s hyperaktivitou. Jiří chodí do mateřské školy v Zápolí. Vzdělávací program mateřské školy je zaměřen na tvořivou dramaturgii, který pracuje na principu úcty a důvěry v lidskou osobnost, lásku k člověku.

Sociální anamnéza:

1. Sociální dovednosti

Jiří je velmi společenský a kamarádský. Začlenění do kolektivu jakékoliv věkové skupiny mu nedělá žádné potíže, a to také díky tomu, že má dva mnohem starší sourozence. Když si však může vybrat, raději si hraje stranou sám a společnost dětí příliš nevyhledává.

2. Komunikace a řeč

Verbálně se Jiří začal projevovat počátkem 11. měsíce, kdy používal jednoduchá slova a v 15. měsíci už tvořil dvou až tří slovné věty. Neobjevují se u něj žádné fyziologické potíže. Je velice komunikativní a má velkou slovní zásobu.

3. Zraková a sluchová percepce

Sluchové vnímání bylo na základě vyšetření zjištěno bez obtíží. Zraková percepce je kolísavá. V raném dětství podstoupil chirurgický zákrok pro odstranění oční vady – střední krátkozrakost. Nyní trpí lehkou krátkozrakostí, která je řešena brýlemi. Z důvodu oční vady a poruchy pozornosti má oslabené zrakové rozlišování pravolevé orientace a zrakovou paměť.

4. Rozvoj motoriky a grafomotoriky

Motorický vývoj je značně opožděný. Chodit začal Jiřík až ve dvou letech. Do té doby se příliš nepohyboval nebo jen lezl po kolínkách. Nezralost se projevuje v oslabené grafomotorice, a to především špatným tzv. cigaretovým úchopem. Ten brání správnému pohybu prstů a způsobuje klouzání tužky mezi prsty. Další problém sledován ve způsobu sezení – příliš se hrbí, má kulatá záda, kříží nohy a zvedá ruku od podložky.

5. Pracovní schopnosti, dovednosti a návyky

Při zadaném úkolu je Jiřík cílevědomý a pečlivý. Vždy chce danou aktivitu ukončit jako první. Rychle však ztrácí pozornost a motivaci, když ho někdo „předběhne“. Nevydrží dlouho u jedné činnosti, přeskakuje od jedné ke druhé a žádnou nedotáhne do cíle. Zálibu si našel ve vláčcích, se kterými si i rád hraje a chodí na různé výstavy.

6. Rozvoj rozumových schopností

Jiří má diagnostikovanou poruchu pozornosti s hyperaktivitou – ADHD. Úroveň rozumových schopností se pohybuje v pásmu průměru. Ovládá orientaci v čase a prostoru a dokáže ji aplikovat při hře či zadaných úkolech. Krátkodobá mechanická paměť byla zjištěna bez obtíží.

Popis situace, problému:

Jiřík byl vyšetřen v pedagogicko-psychologické poradně na základě matčiny žádosti z důvodu diagnostikované poruchy pozornosti s hyperaktivitou. Speciální pedagog provedl několik individuálních pedagogicko-psychologických testů, jako např. Test rizika poruch čtení a psaní pro rané školáky a Reverzní test, které ukázaly nezralost v oblasti psychické. Kvůli Jiříkově oční vadě bylo zjištěno oslabení ve zrakové percepci, konkrétně ve zrakové paměti a pravolevé orientaci. Dále byla zaznamenána nezralost v grafomotorické oblasti. Byl doporučen odklad školní docházky o jeden rok, během něhož je nutný individuální přístup a odborné vedení.

Shrnutí a náprava:

Chlapec se jeví nezralý zejména v oblasti psychické. Obtíže jsou sledovány v grafomotorice, zrakovém vnímání a schopnosti udržet pozornost, která je doprovázena hyperaktivitou.

Pro reedukaci grafomotoriky bude nutno zahájit autorizovaný grafomotorický program Maxík, který provádí grafomotorikou posloupně. Funguje pomocí rozvíčovacími úkolů, kreslení čar a klubíček je zaměřený na uvolnění ruky. Dále jsou doporučeny ergonomické pomůcky, zejména vhodné násadky na vyvození správného úchopu, tužky s výřezem, trojhranné gumy na gumování apod. Vhodné je také trénovat pozici sezení – dodržovat pravý úhel, mít předloktí na podložce a používat kuličku, která se vkládá do dlaně pod prsty a napomáhá tak k fixaci špetkového úchopu. Je vhodné používat pracovní sešity pro rozvoj grafomotoriky, např. Cvičení pro rozvoj jemné motoriky a psaní, Čáry Máry I., II. a Šimonovy pracovní listy. Nutno je i respektovat obtíže s udržením pozornosti a poskytnout větší časové rozpětí pro vypracování úkolu. Chlapce je třeba podporovat a motivovat a klást důraz na individualizaci, dovysvětlit zadání. K udržení pozornosti pomůže prokládat pracovní aktivity pohybovou činností, protahováním celého

těla a zařadit relaxační cvičení. Doporučeno je využívat také pracovní sešity pro rozvoj vizuální diferenciacce, především pro rozvoj zrakového vnímání a pozornosti (materiály J. Bednářové a Z. Michalové, vizuometrické destičky) a uplatňovat principy vizualizace, zejména zařazovat obrázky, mapy atd. K nácviku zrakové paměti je vhodné zahrnout dětské hry, jako např. pexeso.

5.8 Dílčí závěry šetření

Pro lepší přehlednost byly dílčí závěry šetření shrnuty do tabulky.

	Grafomotorika	Sociální zralost	Řeč	Sluchové a zrakové vnímání
Viktor	Opožděný rozvoj motoriky Úchop tužky s vyšším položením ukazováčku Deficit ve spolupráci oko-ruka		Zadrhávání Ráčkuje	
Anna	Úchop tužky pouze dvěma prsty, prostředník nepodpírá		Artikulační neobratnost	Narušená sluchová analýza a zrakové vnímání
Erik	Nevymezená lateralita Hrstičkový úchop, předloktí zvedá od podložky	Fixace na matku Neschopnost odloučení	Potíže s výslovností R a Ř	Oslabení sluchového vnímání
Oliver	Nefixuje správný úchop tužky Nevymezená lateralita	Neschopnost odloučení	Neplynulá řeč Zadrhávání	
Jiří	Cigaretový úchop Nesprávné sezení			Poruchy zrakové paměti

5.9 Závěrečné shrnutí

Z celkového výzkumného šetření bylo zjištěno, že nejčastější nezralou oblastí pro nástup dítěte do školy byla oblast psychická a sociální. Ve všech případech měly děti oslabenou grafomotoriku, kdy nefixovaly správný špetkový úchop tužky. Dva chlapci neměli vyčleněnou lateralitu a střídali ruce. Ve dvou z pěti případů se objevila silná sociální nezralost v podobě neschopnosti odloučit se od rodiny. Dále bylo zjištěno, že školsky nezralí byli z pěti případů čtyři chlapci a pouze v jenom případě dívka. Ve čtyřech případech bylo zaznamenáno oslabení v komunikační schopnosti, kdy se děti nejvíce potýkaly se zadrháváním řeči a potížemi ve výslovnosti písmene „R“ a „Ř“. V jednom případě byla zjištěna artikulační neobratnost. Ve dvou případech bylo pozorováno oslabení ve zrakovém vnímání, zejména ve zrakové paměti a dva z pěti

případů měli narušenou sluchovou analýzu. V neposlední řadě byl sledován postup speciálního pedagoga v průběhu odkladu školní docházky při nácviu grafomotoriky. Byly popisovány nápravné metody a postupy, které speciální pedagog v jednotlivých případech zahájil. Ve většině případech byl zahájen autorizovaný grafomotorický program Maxík, který je zaměřen na uvolnění ruky při reedukaci grafomotoriky. Všechny děti pravidelně navštěvovaly speciálního pedagoga, který dle sdělených doporučení sledoval zlepšení či zhoršení za daný časový úsek. Jedno dítě prošlo programem Pastelka a jedno program Red Tulip. Dále byly stanoveny stimulační programy na míru dítěte podle diagnostických údajů. Během ročního odkladu školní docházky došlo k razantnímu zlepšení ve čtyřech z pěti případů. Zejména reedukace grafomotoriky byla úspěšná ve všech případech, kdy si děti zafixovaly správný špetkový úchop a odstranily tak potíže s ním spojené a předešly možnému vzniku specifických poruch učení. Tyto děti jsou připraveny na zahájení školní docházky.

ZÁVĚR

Bakalářská práce pojednává o školní zralosti a úloze speciálního pedagoga v průběhu odkladu školní docházky.

V jednotlivých kapitolách byly definovány důležité pojmy významné pro tuto problematiku. Bylo charakterizováno vývojové období předškolního dítěte a s tím spojený rozvoj kresby, význam hry a vyprávění a orientace v čase a prostoru. Dále byla popsána školní zralost a její jednotlivé složky (fyzická, psychická, sociální a emocionální). Další část byla zaměřena na diagnostiku školní zralosti a metody posuzování. V následující kapitole byla pozornost zaměřena na úlohu pedagogicko-psychologické poradny a roli speciálního pedagoga. Poslední kapitola teoretické části byla věnována popisu příčin školní nezralosti, důvodům odkladu školní docházky a oslabení dílčích funkcí, které vedou ke vzniku specifických poruch učení. Pro praktickou část byl použit kvalitativní výzkum a pro její zpracování byly zvoleny kazuistiky neboli případové studie.

Cílem bakalářské práce bylo zjistit, v jakých oblastech jsou děti předškolního věku nezralé pro nástup do školy a zkoumat postup speciálního pedagoga v průběhu odkladu školní docházky se zaměřením na reedukaci grafomotoriky. Na základě spisové dokumentace bylo vytvořeno pět kazuistik, ve kterých byla popsána osobní, rodinná a sociální anamnéza dítěte, byl nastíněn zkoumaný problém a v závěru uvedeno shrnutí a možnosti nápravy grafomotoriky se zaměřením na individualitu dítěte.

Během odkladu školní docházky hraje velkou roli individuální práce s jedincem a je důležité, aby byl tento rok využit k rozvoji oslabených dílčích funkcí jako předcházení specifických poruch učení. Tyto poruchy se u dětí objevují čím dál tím častěji po úspěšném nástupu do školy a mohou jedinci způsobovat celou řadu potíží spojenou se školní zátěží. Jednou z nejčastěji uváděných specifických poruch je dysgrafie, která se projeví z obtíží v grafomotorice. Je tedy nezbytné zahájení nácvikových programů, které jsou velice důležité v předcházení těchto poruch.

Je nutné se pečlivě zaměřit na všechny možnosti dítěte, jeho schopnosti a dovednosti a zvážit nástup do školy. Mnohdy odklad školní docházky o jeden rok napomůže k dozrání centrální nervové soustavy a umožní dítěti podávat výsledky odpovídající jeho rozumové i vyspělé úrovni. Uspěchání nástupu dítěte do školy může

způsobit potlačování potenciálu dítěte, i přesto, že jeho rozumové schopnosti a dovednosti jsou v pásmu průměru či nadprůměru.

V dnešní době se setkáváme s velkým množstvím dětí, které nejsou připraveny na přestup ze školy mateřské do školy základní. Tato připravenost se posuzuje z několika oblastí a je důležité jim věnovat stejnou pozornost. Na žádnou složku by se nemělo zapomínat, jelikož spolu všechny bezpodmínečně souvisí a jdou tzv. „ruku v ruce“. Je-li u dítěte pozorováno oslabení pouze v jedné oblasti, nemusí to být podnětem k odložení školní docházky. Mnohdy je rozhodující nezralost hned v několika oblastech, které se vzájemně doplňují. Aby bylo dítě po roce odložení školní docházky připraveno na nástup do školy, je potřeba s dítětem intenzivně pracovat, věnovat mu individuální přístup a zaměřit se na reedukaci oslabených dílčích funkcí, kvůli kterým byl odklad doporučen.

Na základě výzkumného šetření můžeme zmínit, že odklad školní docházky byl ve všech případech důkladně zvážen jak rodiči, tak odborníky, kteří se na vyšetření dítěte podíleli. Je tedy zřejmé, že důvodem odkladu byla nezralost centrální nervové soustavy a oslabení dílčích funkcí, nikoliv působení společenského prostředí.

Bakalářská práce může sloužit k rozšíření obzorů široké veřejnosti o dané problematice, která je v současné době velice aktuální a může ukázat rodičům dětí s oslabením dílčích funkcí důležitost práce speciálního pedagoga během ročního odkladu školní docházky. Případné další rozšíření práce by se mohlo podrobněji zaměřit na jednotlivé složky školní zralosti a oslabené dílčí funkce jako přecházení specifických poruch učení či zmírnění příznaků již vzniklých poruch a možnosti jejich nápravy u dětí mladšího školního věku.

Seznam použitých zdrojů

Seznam použitých českých zdrojů

BEDNÁŘOVÁ, Jiřina a Vlasta ŠMARDOVÁ. *Školní zralost: co by mělo umět dítě před vstupem do školy*. Brno: Computer Press, 2010. Moderní metodika pro rodiče a učitele. ISBN 978-80-251-2569-4.

HADJ-MOUSSOVÁ, Zuzana a Josef DUPLINSKÝ. Diagnostika: pedagogicko-psychologické poradenství II. Praha: Univerzita Karlova v Praze - Pedagogická fakulta, 2002. ISBN 80-7290-101-x.

HENDL, Jan. Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace. 3. vyd. Praha: Portál, 2012. ISBN 978-80-262-0219-6.

JUCOVIČOVÁ, Drahomíra a Hana ŽÁČKOVÁ. *Je naše dítě zralé na vstup do školy?*. Praha: Grada, 2014. ISBN 978-80-247-4750-7.

KROPÁČKOVÁ, Jana. *Budeme mít prvňáčka: pro rodiče dětí od 5 let*. Praha: Portál, 2008. Rádci pro rodiče a vychovatele. ISBN isbn978-80-7367-359-8.

KUTÁLKOVÁ, Dana. *Jak připravit dítě do 1. třídy: obratnost a kresba, smyslové vnímání, řeč a početní představy, výchova, školní zralost a její posouzení*. 2., dopl. vyd. Praha: Grada, 2010. Pro rodiče. ISBN 978-80-247-3246-6.

LANGMEIER, Josef a Dana KREJČÍŘOVÁ. Vývojová psychologie. 2., aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2006. Psyché (Grada). ISBN 80-247-1284-9.

MATĚJČEK, Zdeněk a Jarmila KLÉGROVÁ. Praxe dětského psychologického poradenství. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-262-0000-0.

OTEVŘELOVÁ, Hana. *Školní zralost a připravenost*. Praha: Portál, 2016. ISBN 978-80-262-1092-4.

PIAGET, Jean a Bärbel INHELDER. Psychologie dítěte. Přeložil Eva VYSKOČILOVÁ. Praha: Portál, 2014. Klasici. ISBN 978-80-262-0691-0.

ŘÍČAN, Pavel a Dana KREJČÍŘOVÁ. *Dětská klinická psychologie*. 4., přeprac. a dopl. vyd. Praha: Grada, 2006. Psyché (Grada). ISBN 80-247-1049-8.

VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie: dětství a dospívání*. Vyd. 2., dopl. a přeprac. Praha: Karolinum, 2012. ISBN 978-80-246-2153-1.

ZELINKOVÁ, Olga. *Pedagogická diagnostika a individuální vzdělávací program: [nástroje pro prevenci, nápravu a integraci]*. Vyd. 3. Praha: Portál, 2011. Pedagogická praxe (Portál). ISBN 978-80-262-0044-4.

ZELINKOVÁ, Olga. *Poruchy učení: dyslexie, dysgrafie, dysortografie, dyskalkulie, dyspraxie, ADHD*. Vyd. 12. Praha: Portál, 2015. ISBN 978-80-262-0875-4.

Seznam použitých internetových zdrojů

Zákony.centrum.cz. *Školský zákon* [online]. © [cit. 2018-11-29]. Dostupné z: <http://zakony.centrum.cz/skolsky-zakon/cast-3-hlava-1-paragraf-37>.

Zákony pro lidi. *Vyhláška č. 197/2016 Sb., o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních* [online]. © [cit. 2018-11-29]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2016-197>.

Seznam zkratk

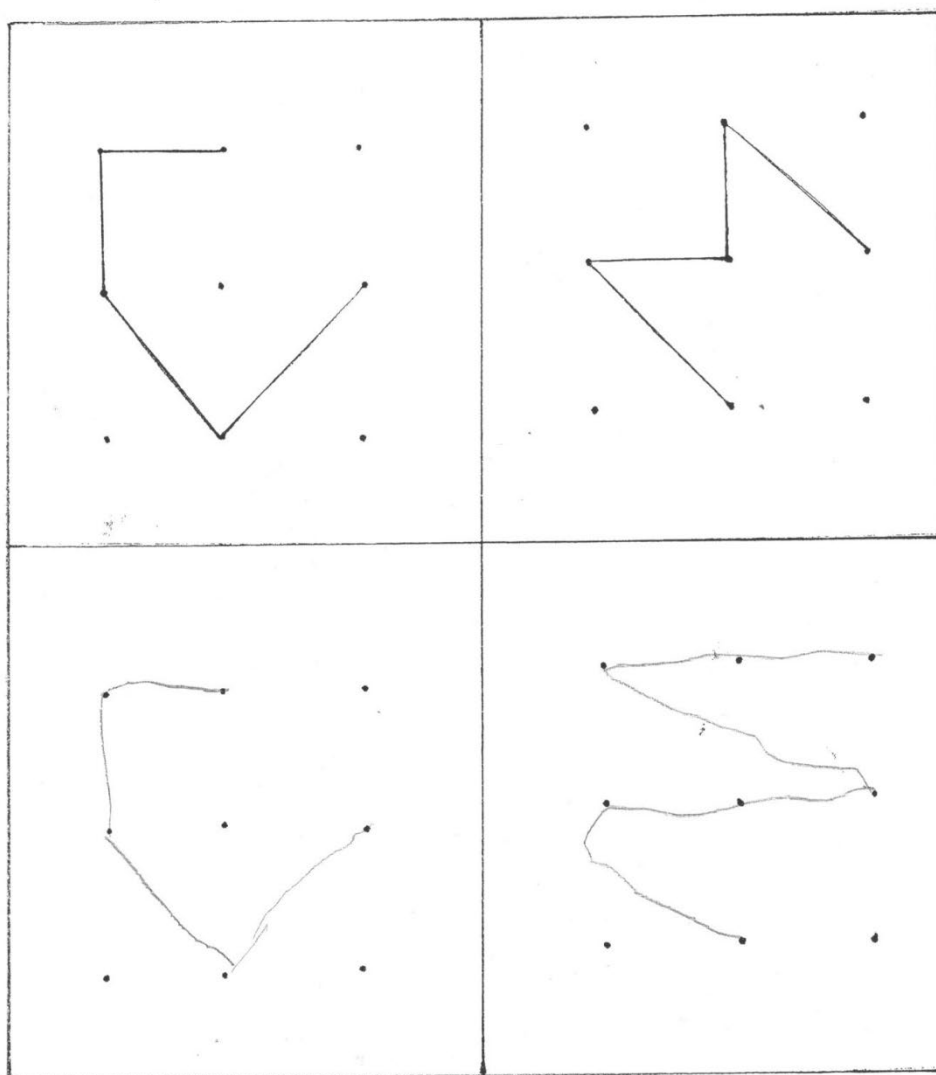
- OŠD - Odklad školní docházky
- CNS - Centrální nervová soustava
- PPP - Pedagogicko-psychologická poradna

Seznam příloh

Příloha A – Test školní zralosti před OŠD: Viktor	I
Příloha B – Test školní zralosti před OŠD: Anna	II
Příloha C – Test školní zralosti před OŠD: Erik	III
Příloha D – Test školní zralosti před OŠD: Oliver	IV
Příloha E – Test školní zralosti před OŠD: Jiří	V

Příloha A – Test školní zralosti před OŠD: Viktor

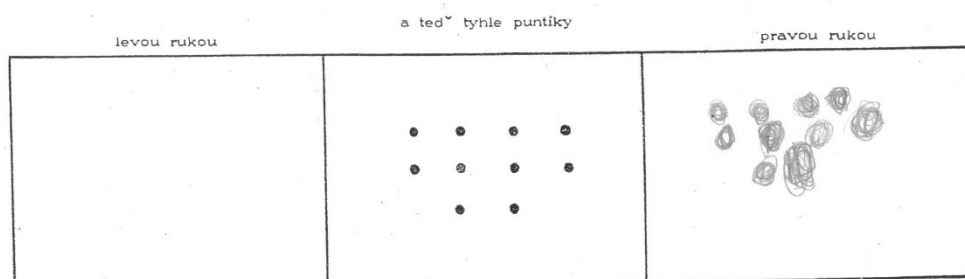
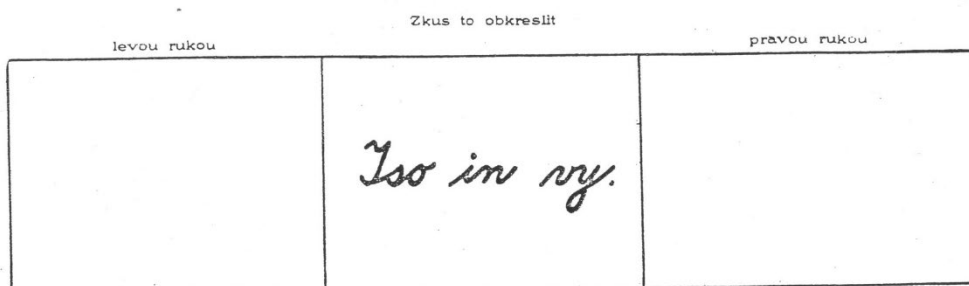
4/S9

Příloha B – Test školní zralosti před OŠD: Anna

Příloha C – Test školní zralosti před OŠD: Erik

Doc. PhDr. Jaroslav Jirásek, CSc.; Orientační test školní zralosti – varianta 1973 a

Příloha D – Test školní zralosti před OŠD: Oliver

Příloha E – Test školní zralosti před OŠD: Jiří

levou rukou	Zkus to obkreslit	pravou rukou
	<i>Isa in ry.</i>	
levou rukou	a teď tyhle puntíky	pravou rukou
		

Doc. PhDr. Jaroslav Jirásek, CSc.; Orientační test školní zralosti - varianta 1973 a

BIBLIOGRAFICKÉ ÚDAJE

Jméno autora: Lucie Hánová

Obor: Speciální pedagogika – vychovatelství

Forma studia: Prezenční

Název práce: Školní zralost a úloha speciálního pedagoga v průběhu odkladu školní docházky

Rok: 2019

Počet stran textu bez příloh: 45

Celkový počet stran příloh: 5

Počet titulů českých použitých zdrojů: 14

Počet titulů zahraničních použitých zdrojů: 0

Počet internetových zdrojů: 2

Vedoucí práce: PhDr. Zoja Šedivá, Ph.D.